

SOCIALNA MISEL

I. LETNIK

OKTOBER 1922

MESEČNIK

za vse panoge so-
cialnega in kultur-
nega življenja.

Urejata

A. GOSAR in F. TERSEGLAV

TISK JUGOSLOVANSKE TISKARNE

Štev.
10.

**„Socialna Misel“ izhaja 15. tega vsakega meseca na najmanj
24 straneh.**

Kulturni del urejuje: Franc Terseglav, Ljubljana.

Socialni in ostalo: dr. Andrej Gosar, Ljubljana.

Vsebina:

	Stran
Franc Smodej: Revizija ustave	265
Dr. I. Jeraj: Socialna vzgoja individua	269
Cosmopolita: Vstajajoči vzhod	273
F. T.: Cezaropapizem, boljševizem in vera	276
V. Šarabon: Največji socialni eksperiment narave	283
Janko Kralj: Reformistični socializem in krščanski socializem	285
Pregled: Revije in knjige	288

Odgovorni urednik: dr. Andrej Gosar, Ljubljana.

Upravništvo: Jugoslovanska tiskarna, kolportažni oddelek,
Poljanski nasip, Ljubljana.

Stane 25 Din na leto; za Italijo 15 lir; za Ameriko 2 dolarja.

Posamezna številka stane 3 Din.

Franc Smodej:

Revizija ustave.

V Jugoslovanih je precej temperamenta. To se kaže zlasti v političnem življenju, kjer se najtežja politična vprašanja rešujejo z največjo strastjo. Bolj se čislajo krilatice in krepki izrazi, kakor razlogi. Ni to sicer specificum samo Jugoslovanov, in prinaša že naravni politični razvoj seboj, da se razpaljajo strasti, kadar gre za interese vsakega posameznika in vseh skupaj. Saj to je ravno politično življenje. Nedostaje pa pri nas mirnega regulatorja, ker se politična vprašanja ne obravnavajo v dovoljni meri tudi na znanstvenem polju, marveč tvorijo skoro izključno predmet agitacije. To pa ni prav! V vprašanju, ki je za vsako državo bistvenega pomena, v borbi za ustavo, se je to jasno pokazalo. Znanstvene literature imamo tu skoro toliko kakor nič. Ni bilo dovolj ne znanstvenikov, ne revij, kjer bi se bila mogla ustavna vprašanja pretresati mirno, brez kričave agitacijske tendence. Dnevno časopisje ni za to primerno, že po svojem namenu ne, pa bi tudi občinstvo znanstveno metodo v časopisju odklanjalo, ker je bilo v vsej preteklosti tako vzgojeno, da se tudi najvažnejša vprašanja obravnavajo v satiričnem, političnega nasprotnika ironizujočem tonu, najrajši pa z — dovtipom.

Tako je bilo mogoče, da so bile ne samo kar cele stranke, marveč celo kar celi narodi ali plemena — kakor jih že hoče kdo imenovati — v javnosti žigosana kot protidržavna, ker v ustavnih vprašanjih niso soglašala z večino zakonodajnega predstavništva, s čimer seveda še ni rečeno, da ne z večino državljanov.

Na drugi strani je pa treba priznati, da ni vseh pristašev centralistične ureditve države vodil plemenski ali pa strankarski imperializem, ampak le idealizem, pri čemer abstrahiramo, ali mu je bil oče zgolj čuvstvo ali pa mu je kumoval razum. Nihče vsaj ne bo mogel tajiti, da je strogo centralistični državni sistem mogoč; v razburkanih, revolucionarnih, torej neurejenih razmerah začasno celo edino priporočljiv. Ta moment so v bistvu, dasi v drugi obliki naglašali tudi nekateri pristaši centralizma, češ, da ne odklanjajo v načelu kake druge državne ureditve in ko mine doba, ki ji je vidovdanska ustava namenjena, bo revizija prišla samaposebi brez večjih nasprotstev. S tem načrtom so pa nezavestno priznavali, da v tej dobi ne pričakujejo urejenih razmer v državi, da torej ne zaupajo ali državni tvorbi kot taki ali pa ne prebivalstvu te države. Premalo so se pa pri tem ozirali na moment demokracije, katera je izraz ljudske volje.

Prva in ena glavnih napak pri ustvarjanju ustave je bila ta, da se na dogovore in tendenco vseh državnopravnih činiteljev pri teh dogovorih, izraženo v državnopravnih deklaracijah, ni prav nič oziralo, kar ni bilo

ne pametno ne stvarno neoporečno. Zato se ni čuditi, da se je taka ustava pri večini Hrvatov in Slovencev smatrala za nasilen akt in kršenje državnopravnih obveznosti, ki sta jih prevzela v času državnega zedinjenja oba kontrahenta, srbska vlada in predstavniki države Slovencev, Hrvatov in Srbov, ustanovljene na jugoslovanskem ozemlju, ki je pripadalo prej avstro-ogrski monarhiji. Ako prešine taka zavest velik del državljanov, ne glede na to, ali so razpredeljeni po strankah, ki so nositeljce take zavesti, ali ne, je jasno, da zahteva po reviziji ustave ne bo ponehala, tudi če bi se življenske razmere v državi ublažile ali uredile, ker pravni čut, enkrat užaljen, teži po zadoščenju. Čim konservativnejše je prebivalstvo, tem globlje se zasadi vanj ta čut in tem vztrajnejši je. Posledica tega je nujnost ustavne revizije, sicer utegne med državljanji nastati nepremostljiv prepad, ki postane lahko tem nevarnejši, ker ga v danih razmerah ne ustvarja samo strankarstvo, ampak hkrati tudi plemensko nasprotstvo, za katerega ni drugega razvozljaja kakor kompromis, dasi kompromisi samiposebi nikdar niso ideal.

Da moremo vprašanje ustavne revizije, ki je zagrabilo v sedanjem trenutku tudi najodločnejše dosedanje zagovornike centralistične ustave in je postalo središče političnega življenja in usmerjanja v državi, pravično in pravilno presoditi, se hočem zaenkrat ozreti na prve temelje naše državnosti, takorekoč na prve kažipote našim ustavotvorcem in zgolj s tega vidika presojati to pereče vprašanje.

Krfska deklaracija tu ne pride v poštev, ker jo je smatrati samo za prvo skupno nacionalno manifestacijo v zadevi ustvarjanja nove jugoslovanske države. Kompetenca njenih podpisnikov je bila enostransko omejena, ker Jugoslovanski odbor ni imel pravnoveljavne kompetence sklepati pogodbe v imenu Slovencev, Hrvatov in Srbov, živečih v avstro-ogrski monarhiji. Praktično je imela le agitacijski in informativni pomen, da je pripravljala inozemstvo na misel in priznanje nove jugoslovanske države, ki se trenutno snuje in se bo brez vsakega dvoma osnovala. Dejansko pa niti tega ni dosegla, da bi bile države sporazuma priznale avstro-ogrške Jugoslovane za zaveznike, kakor so priznale Čehoslovake, Poljake in transsilvanske Romune, pač ne po krivdi Jugoslovanskega odbora, ampak tedanje srbske vlade.

Važni so pa v tem pogledu sklepi ženevske konference in Narodnega veča v Zagrebu. Ti nam po eni strani kažejo, kako so si tedanjí zastopniki strank in ljudstva, oziroma držav v širokih obrisih zamislili novo državo, na drugi strani jim pa bo s pravnega stališča težko oporekati kompetenco.

Konference 7. in 8. novembra 1918 v Ženevi so se udeležili delegati srbske vlade, delegati začasnega ustavotvornega parlamenta mednarodno sicer še ne priznane države Slovencev, Hrvatov in Srbov, to je Narodnega veča v Zagrebu, in zastopniki bloka srbskih opozicionalnih strank ter londonskega Jugoslovanskega odbora. Zastopniki slednjih dveh činiteljev morejo pa prihajati v poštev le v toliko, kolikor so se morali smatrati za uvaževanja vreden faktor v svrhu, da se doseže sporazum, državno-

pravne kompetence jim pa prisojamo toliko kolikor Jugoslovanskemu odboru pri sklepanju krfske deklaracije. Na tej konferenci so se soglasno napravili ti-le zaključki:

1. Prizna se jugoslovansko Narodno veče v Zagrebu kot vrhovna oblast države Srbov, Hrvatov in Slovencev, ustvarjene iz bivših pokrajin habsburške monarhije. Vojska in mornarica te države se priznava (od strani Srbije) kot zavezniška. Dr. Trumbić se priznava kot oficijelni zastopnik N. V. pri zavezniških vladah, dokler se ne bo ustvaril skupni organ, ki bo predstavljal Srbijo in nanovo obrazovano državo.

2. Konferenca sklene ustvariti skupno vlado Srbov, Hrvatov in Slovencev, vključivši tu i Srbijo; nadalje proglašča, da ne obstoja več ne politične ne carinske meje v notranjosti ozemlja Srbov, Hrvatov in Slovencev. Organizacija vlad in uprava zemelj, v šte v š i t u t u d i Srbijo, se bo za enkrat obdržala. Ker so se pa politični dogodki razvijali hitreje, nego se je izprva mislilo, se je sklenilo že v Ženevi, ustanoviti skupno vlado. Tozadevni sklep se je glasil:

Konferenca je z navdušenjem ugotovila, da je narodno zedinjenje Srbov, Hrvatov in Slovencev že gotovo dejstvo.

To narodno delo — največje v zgodovini našega naroda — posvečeno je ob enodušnem sporazumu z obrazovanjem skupne vlade, kate re iz ključ na naloga bo, da vodi narodno politiko in akcijo v inozemstvu. Vlada kraljevine Srbije in Narodno veče v Zagrebu bosta, vsak v svojem delokrogu i v nadalje izvrševala svojo pravno in teritorialno oblast in opravljala vse tekoče posle, dokler konstituenta definitivno ne ustanovi ustrojstva nove »edinstvene« države, ki bo zamenjala sedanje stanje.

Skupno vlado naj bi izprva predstavljal šest oseb, število, ki naj bi se dopolnilo še s tremi osebami (eno mesto je bilo rezervirano za Črno goro). Kompetence te skupne vlade bi bile: Vojska, zunanja politika, skupna splošna vprašanja o obnovitvi zemlje, dolgovi, odškodnine in invalidih.

Ti zaključki so bili v popolnem skladu s takoimenovano ženevsko deklaracijo, ki so jo podpisali 9. novembra 1918 predsednik srbske vlade Nikola Pašić, dr. Anton Korošec, predsednik Narodnega veča, dr. Ante Trumbić, predsednik Jugoslovanskega odbora, in druge pri pogajanjih navzoče osebnosti. Ta deklaracija določa istotako:

»V vseh zunanjih manifestacijah prava, moči in volje predstavlja to državno zajednico skupno ministrstvo Srbov, Hrvatov in Slovencev po rednih organih, v to svrhu ustvarjeno istočasno kakor ta akt in v duhu istega.«

In: »Vlada kraljevine Srbije in Narodno veče v Zagrebu bosta nadaljevala z opravljanjem poslov vsak v svojem notranjem pravnem in teritorialnem delokrogu po rednem načinu, kakor kje obstoja, dokler velika skupščina zedinjenih Srbov, Hrvatov in Slovencev, izvoljena na podlagi

splošne, enake, neposredne in tajne volivne pravice vseh državljanov, z ustavo ne določi definitivnega ustrojstva države.«

Iz teh le v izvlečku citiranih dokumentov je jasno, da je bilo zedinjenje priznано v federativni obliki dveh držav z določno avtonomistično tendenco, ker edinstvo naj predstavlja skupna vlada z določenim delokrogom. upravo pa naj vrše do konstituante v Srbiji srbska vlada, v Zagrebu Narodno veče oziroma istemu podrejene pokrajinske (narodne) vlade. Motiti pri tem ne sme tudi pasus »dokler velika skupščina ... ne določi definitivnega ustrojstva države«, ker pri takem dogovoru ni mogoče prejudicirati volji celokupnih avtonomnih delov v državi. Duh pa je, ki izraža v teh aktih jasno mišljenje podpisnikov.

Ti dokumenti so hkrati jasna priča, da je bilo ustvarjanje nove države na pravem potu in da je bil dr. Korošec v Ženevi mnogo previdnejši nego Narodno veče samo. V zgodovini je še nepojasnjeno, zakaj ni mogel dobiti dr. Korošec v inozemstvu brzozjavne zveze z Narodnim večem in zakaj ni prejel njegovih sklepov in zakaj se je nekaterim članom v N. V. tako silno mudilo z notranjo ureditvijo »edinstvene države«, preden se je dr. Korošec vrnil iz inozemstva.

Skupina Svetozarja Pribičevića je v N. V. s pomočjo in formalnim predlogom dalmatinskih zastopnikov silno forsirala zedinjenje v najstrožjem centralističnem smislu, na kar pa večina Narodnega večja ni pristala, znamenje, da ni mislila na centralistično ureditev države, kakor jo določa vidovdanska ustava. Narodno veče se je zedinilo na seji 26. novembra na kompromisno formulo in izvolilo 28 oseb, ki naj brez odlaganja izvedejo organizacijo »edinstvene države« po priloženih navodilih. Da izraz »edinstvena država« ni istoveten s centralistično urejeno državo, je jasno iz cele frazeologije, ki se je v tistih časih uporabljala tako v Ženevi kakor v Narodnem večju, pa tudi iz vsega postopanja omenjenih državnih činiteljev.

Jasen tolmač o mišljenju glede zedinjenja je nujni predlog, ki so ga stavili 29. oktobra v hrvatskem saboru zastopniki strank in ki pravi med drugim: »Splošna narodna ustavotvorna skupščina vsega zedinjenega naroda Slovencev, Hrvatov in Srbov bo odločila z vnaprej določeno kvalificirano večino, ki popolnoma zaščiti pred vsakim majoriziranjem, končno tako glede oblike vladavine kakor glede notranjega državnega ustrojstva naše države, utemeljene na popolni ravnopravnosti Slovencev, Hrvatov in Srbov.« Sam Svetozar Pribičević je v imenu predlagateljev obrazložil predlog med drugim s sledečimi stavki: »Zlasti je treba naglasiti, da bodo v tej naši državi Slovenec, Hrvat in Srb popolnoma enakopravni. Noben od poedinih delov ne sme biti majoriziran. Ako bi o tem sumili, bi bila to slabost te države, ki bi jo tujec izkoriščal.«

Adresa, ki jo je prečital pred prestolonaslednikom dr. Pavelić dne 1. decembra v Belgradu, vsebuje ta-le odstavek- »Iz istega razloga ostali bi v veljavi pod kontrolo državne vlade dosedanji avtonomni admini-

strativni organi, ki bodo za svoje uradovanje odgovorni i avtonomnim predstavništvom« (t. j. pokrajinskim skupščinam).

Na vse to se večinske stranke v konstituenti niso ozirale in so gradile ustavo brez vsakega ozira na razvoj priprav za konstituento in na resnično mišljenje Hrvatov in Slovencev, katero vsled slepilnih volivnih gesel pri volitvah ni prišlo v vsej svoji obsežnosti do veljave, vsaj ne pri Slovencih.

Razmere so politično misleče kroge tudi na vodilnih mestih danes prepričale, da je treba pristati na revizijo ustave. Zdi pa se, da so se demokrati kakor radikalni voditelji, ki so za revizijo ustave, odločili za ta korak bolj iz taktičnih kakor stvarnih razlogov, to je, da se doseže sporazum s Slovenci in Hrvati. Če je ta domneva, za katero dajejo povod dosedanje izjave demokratičnih revizionističnih voditeljev, pravilna, bi sledilo, da se od te strani ne misli na tako revizijo, ki bi odgovarjala prvotnim nameram večine slovenskih in hrvatskih predstavnikov v Ženevi in Narodnem veču v Zagrebu. Vsaka druga ustavna revizija bi danes manj kakor prej kdaj mogla zadovoljiti Hrvate in Slovence in ne bi vodila do sporazuma, dasi je jasno, da je možen le kompromisen izhod med Radičevim in centralističnim ekstremom, kakor ga predstavlja avtonomistični program Slovenske ljudske, oziroma Hrvatske pučke stranke, ki je hkrati določnejši izraz ženevske deklaracije, oziroma sklepov Narodnega večja.

Dr. J. Jeraj:

Socialna vzgoja individua.

Eno najvažnejših spoznanj modernega etika in pedagoga je, da je spričo svojevrstnih potreb in razmer našega veka potrebna posamezniku posebna socialna vzgoja. Družabno življenje je pri sedanji kulturi posebno zapleteno. Napredek tehnične kulture in iznajdbe novih prometnih sredstev je silne mase ljudi zbral na malih prostorih, poostril nasprotja med stanovi in sestavljal komplicirane socialne prilike. Če hočemo v takih razmerah gladki razvoj človeštva, moramo vcepiti vsakemu individuu smisel za skupnost in ga tako vzgojiti, da bo zrel član novega socialnega organizma. Ker razen tega razjeda današnjo družbo bolni individualizem in vsi socialni činitelji, družina, narod, država in človeštvo, bolehalo, je treba radikalne pomoči socialne vzgoje, da udarimo temelje za novo socialno kulturo.

Za katere socialne cilje se naj vzgaja posameznik?

1. Posameznika je treba predvsem vzgojiti za družino. Družina je jedro človeške družbe. Zato ni individuum, temveč družina kalivna stanica socialne skupnosti. Kakor se iz dvospolne stanice stvori posamezen organizem, tako se ustvarja iz dvospolne družine organizem socialne skupnosti. Zato je družina bistveni del družbe, družinska kultura je bistven predpogoj za socialno kulturo.

Tako se problem narodnega in splošnega blagostanja začenja pri zdravi družini. Vsa socialna vzgoja individua mora biti na to usmerjena, da ga vzgaja za vrednega člana družine. Družinsko življenje je po moderni kulturi, zlasti po modernem individualizmu, poklicnem delu žen in dolgotrajni odsotnosti mož za časa svetovne vojske zelo prizadeto. Ločitev poklica od družine, skupnega dela moža z ženo, skupne posesti in posebno tovarniško delo žen in otrok razkrajajo družino,¹ ker individualizira posamezne njene člane in jim jemlje veselje do družine. Ob takih razmerah je treba tem bolj v posamezniku gojiti tiste globoke in nežne duševne moči, iz katerih bo črpal novo veselje in ljubezen do družinskega življenja. Modernemu človeku mora postati družina zopet n r a v n a n a l o g a, za katero bo štedil z vsemi svojimi talenti in nraavnimi močmi.

Ker se vse važnejše kulturne naloge izvršujejo po družini, so posebno važni vsi p o m o ž n i z a v o d i d r u ž i n e: otroški vrtec, šola, zavetišča in mladostna oskrbovališča. Treba bo veliko vzgoje in resnega kulturnega dela pri vseh tistih, ki poučujejo na takih zavodih, da ne bodo s svojim delovanjem ubijali, temveč n e g o v a l i in vzbujali družinski s m i s e l in praktično družinsko znanje.

Če bomo delali za takšno »družinsko kulturo«, bodo samoobsebi rastle iz tal tiste socialne naprave, ki imajo namen decentralizirati industrijo, ustvariti delavskim družinam lastne domove in izvršiti notranjo kolonizacijo. Vsa ta socialna prizadevanja nimajo brez družinskega ideala nobene idealne podlage in se morajo že v kali zadušiti, ako ne bo naš bodoči rod vzgojen v družinskem duhu. Vsej naši kulturi, gospodarski, socialni in duševni, bo dala taka vzgoja tisto toploto in pristrčnost, ki izžareva ravno iz domačega ognjišča družine. Mehanična, mrzla in duha moreča moderna kultura bo dobila iz družine življenje in iskrenost.

Šele s tal družine dobiva človek stik z višjim in obširnejšim socialnim krogom, v katerem živi, da ga s svojim delom kultivira.

2. Socialno nevgojen in nekultiviran človek živi v tem krogu in ga ne vidi. Kakor neumna žival se giblje v njem, ker ga tako žene njegov pol otročji pol brutalni egoizem. Za potrebe življenja v organskih zajednicah nima nobenega smisla, nima nobenega vpogleda v strukturo socialnega sožitja, zahteva zase le pravice in se pritožuje čez dolžnosti.

Naloga ustvariteljev nove socialne kulture je, iz t e h n a g o n s k i h, »animaličnih« ljudi napraviti ljudi, ki g l e d a j o, r a z u m e v a j o in p o m a g a j o. Povsod ustanavljamo socialne odseke, da študiramo socialna vprašanja. Prav je to! A še bolj potrebujemo socialno-kulturnih krožkov, v katerih se naj bi vzgajale tiste globoke duše s »kulturno voljo«, ki bi bile pripravljene pomagati poklicnim vzgojevateljem vzgajati široke mase za poduševljeno socialno kulturo.

¹ Žalostno dejstvo propadanja družinske kulture osvetljujejo porotne obravnave pri sodiščih v Mariboru, Ljubljani in Celju, kjer so porotniki imeli opraviti v pretežni meri z družinskimi tragedijami — glasen memento, kje naj začne delo socialna vzgoja.

Taka vzgoja bo po načrtu oproščevala posameznika iz naivne prevzetosti lastnih egoističnih interesov. Od 18. stoletja naprej so nekateri pedagogi kruto sebičnost zavestno gojili in proslavljali kot regulativni princip družabnega življenja. Proti sebičnosti in njenim bohotnim izrastkom mora postaviti naša vzgoja najhujše protiuteže. Prava socialna vzgoja mora nasproti tem nagonom dosledno navajati individuum na spoštovanje pred pravicami drugih, njihovimi potrebami, čustvi in naziranj. Prvi korak k socialni vzgoji obstoji v tem, da posameznik spozna: nisem sam na svetu, poleg mene so še drugi ljudje z drugačnim značajem, interesi, temperamenti in navadami.

Individuum mora spoznati, da sloni človeška družba na skupnosti dostikrat nasprotnih interesov. Zato je naša socialna naloga, da se že zgodaj vadimo, da shajamo z nazori in temperamenti, ki nam gredo na živce, namesto da se vedno družimo le s simpatičnimi ljudmi. Veliko sovraštva, posebno plemenskega, provincialnega in verskega (mislimo samo na naše domače razmere!), izhaja iz pomanjkljive socialne vzgoje, iz kratkovidne sebičnosti, ki noče videti preko sosedovega plota še nov drugačen svet. Takšno sovraštvo in nestrpnost je posledica živalskega nagona, ki vedno vnovič izbruhne v človeku na plan, da to, kar nosi tuje perje in dlako, iz svojega okoliša izgrize.

3. Ko se bo človek otrešel vseh teh deloma prirojenih, deloma podedovanih antisocialnih instinktov, bo šele dobil pravi smisel za socialno pravičnost v razrednem boju, da ne bo iskal samo lastne gospodarske koristi, temveč tudi bližnjemu dal, kar mu gre. Da se bo človeštvo dvignilo na to socialno višino, treba posameznike vzgajati, da se vadijo živeti in vmisliti se v položaj drugega. Spoznavanje razmer bližnjega nam bo najhitreje pomagalo do izravnave medsebojnih interesov. Koliko nerazumevanja delavskega vprašanja izhaja ravno iz nepoznanja delavskih razmer! Zato je nujno potrebno vsakemu posamezniku, da gre med delavske sloje, z njimi občuje, se udeležuje njihovih sestankov in spoznava tako vse telesno in dušno njihovo žitje in potrebe. Kdor ni nikdar gledal v prazno jedilno shrambo, kako bo mogel prav presojeti misli, ki prihajajo iz praznih shramb?

Tudi za stanovsko vzajemnost je treba, da stanovi spoznavajo medsebojne razmere in interese. Človek, ki pozna le eno stran življenja, je bral le eno knjigo. Le tisti človek, ki pride v dotiko s celotnim resničnim življenjem, si more napraviti pravi življenski nazor, ker ne pozna samo fragmenta življenja, temveč celoto. Tak človek bo tudi socialno čutil in imel smisel za interese vseh stanov celokupnega človeštva.

Na ta način bo postala socialna kultura ljudska, splošna. Vsak bo odgovoren ne samo zase, temveč za celoto življenja, v katerem raste in korenini. Z vso svojo dušo se bo vživel v ljudstvo, ga vzljubil in njegovo prospevanje imel za svojo življensko nalogo. V nebo kipeče

cerkve, karitativni zavodi, obrtni domovi, razvito cehovstvo so spomeniki srednjeveške socialne kulture, ki je nekdanj poživljala naše prednike. Ali ne moremo njihovega dela nadaljevati? V našem umetniškem in izobraževalnem stremljenju, izobraževalnih društvih, društvenih domovih, diletantskih odrih in posebno v delavskih strokovnih organizacijah, ki se jih inteligent žal preveč izogiblje, imamo svedoke za novodobno socialno kulturo, za katero naj vzgajamo nov rod.

4. Vsaka socialna kultura temelji končno v domovini, državi. Država je na zunaj mehanizem, po svojem bistvu pa mora biti organizem. Dokler smatra posameznik državo le kot mehanizem, se ne more v njem roditi ljubezen, ki celoto obsega. Misli le na to, kako bi si kolikor mogoče veliko dobička na račun države pridobil. Država mu je le neke vrste trgovska obrt ali prisilna ustanova.

Vsa naša državno-pravna vzgoja je pospeševala to mehanično pojmovanje države. Saj se nam je po vseh šolah vcepljala državna misel z naštevanjem dobrot, ki jih imamo od države.

Da bodo posamezniki prav vzgojeni za državo, je treba državo predstavljati kot življensko skupnost iste usode, ki je kakor družina vsakemu posamezniku življenska, etična naloga. Na ta način država neha biti mehanizem, njene okorele oblike oživijo, ne teži več nezumno državljanov, ker je sedaj deležna njihovega duševnega življenja, jim je npravna veličina in skupnost ljubezni in pravice.

Kakor se družina s petjem, igranjem, sanjami in pripovedkami vglobi in vkorenini v dušo otrokovo, tako se mora tudi domovina s svojo narodno preteklostjo, zgodovino, pripovedkami in narodnimi pesnitvami v dušo vglobiti. Veličino in trpljenje narodne preteklosti mora posameznik smatrati kot svojo veličino in trpljenje, in na narodne velikane mora gledati kot na svoje. Kakor družina ob praznikih potuje na polje in ogleduje z veseljem in upanjem plod svojega dela, tako se mora tudi vsak posameznik vpeljati v domovinsko življenje, da se veseli njenega prospeha in skrbi za njen obstoj in bodočnost.

5. Višek pa dosega socialna vzgoja posameznika v vzgoji za človeštvo, da pride do spoznanja, da so »ljudje vsi bratje, bratje vsi narodi«. Narod je samo del človeštva, celica enega velikega organizma. Ta organizem more le prospevati, ako so vse celice zdrave in vzajemno pospešujejo skupno življenje. Mednarodno življenje je popolnoma navezano na skupnost, sporazum in organizacijo. Potrebo etične gospodarske solidarnosti dokazujejo s prepričevalno silo sedanje abnormalne mednarodne razmere, vsled katerih trpi ves svet, bogate z zlatom založene kakor uboge s papirjem preplavljene države.

Kako naj individualna vzgoja pripomore k mednarodni solidarnosti? Gotovo na ta način, da posamezne individue navaja k strpnosti, vzajemnosti, da ne bodo spoznavali tujih razmer samo s svojega omejenega socialnega kroga, temveč s stališča organične celokupnosti vsega človeštva. Konflikti sicer potem tudi ne bodo izostali, a taka

vzgoja bo pripravljala tla za mednarodna razsodišča in objektivno presojevanje spornih zadev.

6. Glavna zahteva socialne vzgoje mora biti, da posameznika prepričamo, da egoizem in nasilnost ne moreta dati naši kulturi solidne podlage. Človeštvo si more trajno socialno kulturo ustvariti le na podlagi načel, kakor jih uči krščanstvo. Otresti se moramo blodnje, da nam bo mogoče v socialnem življenju napredovati, akoravno ostanemo na živalskem stališču sebičnosti in nasilnosti. V 19. in v začetku 20. stoletja, ko je materielna kultura obhajala največje triumfe nad naravo in v organizaciji svetovnogospodarskih sil, se je mislilo tako. Razvnete sile egoizma in nasilnosti se bodo sameobsebi po mehaničnih pravilih sunka in protisunka regulirale in izravnale. Po občnem tehničnem napredku more človeštvo v socialnosti napredovati, četudi ostane v svojih dušah antisocialno. Tako se je sklepalo, da so vera in npravna načela odveč. Čemu naj bo vera v obstoj nevidnega npravnega reda, čemu požrtvovanje, zatajevanje, če tehnika in znanost, trgovina in obrt, finančna politika in močne armade dovolj zasigurajo socialno življenje?

A vsa sijajnost in sigurnost predvojne socialne kulture je bila le navidezna. Človeštvo jo je vzdrževalo z zadnjimi ostanki moralne tradicije, pridobljene v minulih krščanskih stoletjih. Živelo je še nezavestno od kapitala npravnih moči iz boljših krščanskih časov. Takoj ko je pozabilo zadnji ostanek teh moralnih sil, so se pokazale posledice neukročenih instinktov, sebičnosti in nasilnosti: svetovna vojska, boljševizem, korupcija, oderuštvo, goljufije in splošna demoralizacija javnega in zasebnega življenja. Zmajeva setev naturalizma je pognala svoj sad. Z neizbegljivo logiko nas zato skušnje sedanjega časa peljejo nazaj k starim podlagam socialne kulture. Socialna kultura, ki se je zdela prej le problem gospodarske in politične organizacije, postaja zopet npravno-verski problem. Z npravno-verskega stališča bo morala tudi vsaka uspešna socialna vzgoja individua v bodočnosti delovati.

Cosmopolita:

Vstajajoči vzhod.

Vzpostavitev Turčije s političnim in verskim središčem v Evropi nima svojega pomena samo v tem, da znači največji udarec za mirovno podlago, na katero so postavile svet po zmagi nad Nemčijo velike sile zapadne antante, ampak se mora oceniti v zvezi s političnim in kulturnim vstajanjem celokupne Azije.

Mnenje, da je ta pokret samo prehodnega ali varljivega pomena, kakor smo čitali tudi v nekem slovenskem listu, je neosnovano. Pri taki presoji problema igra vlogo želja, naj bi res tako bilo, (»Der Wunsch ist der Vater des Gedankens«, pravi Nемец) in nepoznanje orientjskih razmer od leta 1917, to je od ruske revolucije naprej, kar je seveda zelo razumljivo, ko se ves ta svet nahaja od takrat v neprestanem kipenju in je vsled tega tudi težko dostopen. Važen vzrok napačnega presojevanja pa je tudi to, da se zapad danes zlasti vsled delnega

gospodarskega poloma boljševiške politike v Rusiji še ne zaveda dalekosežnosti posledic ruske revolucije (ki je niso začeli boljševiki) za svetovni razvoj sploh. Tudi efekti francoske revolucije so se v vsem obsegu pokazali šele najmanj pol stoletja pozneje.

Politično osamosveščanje azijskih narodov se je začelo prvič močno čutiti s prodiranjem nemške politike, trgovine in kulture v malo Azijo, ako se omejimo na to vpadalno točko v Orient. Kulturne strani tu ne smemo prezreti, ker so nemške, pa tudi francoske in angleške univerze storile v tem oziru dosti veliko delo med muslimansko inteligenco, na drugi strani tudi med kitajsko in indsko, ki je jela na podlagi čeprav površne izobrazbe v angleških koledžih izpodrivati nižje evropsko uradništvo v upravi svoje dežele. Carska Rusija je k temu delu hotoma malo prispevala, vendar je ustvarila s svojim azijskim imperijem morebiti najvažnejši predpogoj za osvobojenje zlasti muslimanskih narodov, ker jih je združila v teritorialno ogromno politično-upravno enoto, jih proti svoji volji uvedla v elemente samoupravnega dela in jim dala vsaj ljudskošolsko izobrazbo; ogromen pa je tudi pomen sibirskeske transverzalne železnice v tem oziru.

Med muslimane vrženo seme je vzkliko najprej v obliki mladoturškega pokreta, ki pa je le pospešil razkroj turškega evropskega gospodstva po sili v njem ležeče nacionalistične ideje same. Bilo je to liberalno svobodnjaško buržoazno gibanje zelo zapoznelega značaja. Tudi misel: za ta liberalni pokret izrabiti starodavni muslimanski verski fanatizem, ki danes najbrž izgleda dosti drugače nego v Mohamedovih časih, je bila pogrešena, in panizlamizem je doživel polom.¹ Z zmago antante nad Nemčijo se je zdelo, da je za vedno ugasnil, kar pa je bila zmeta.

Oživel je s svetovno vojno in rusko revolucijo, ki ni zajela samo muslimanov, ampak azijske narode v celoti in prodrla tja, kjer se je do nedavno slišalo samo klopotanje budistovskih molivnih mlinov ali čarovnije šamanov. Vzrok je enostavno ta, da se je ruska revolucija razprostrla naenkrat z nezmanjšano silo po ogromnem teritoriju, naseljenem od muslimanskih narodov, to je, od Črnega morja preko vse centralne Azije in še visoko v sibirsko stepo. Doteknila pa se je tudi budistovskih Mongolov, zapihala preko Tibeta in potrkala na vrata Indije. Ovir ni našla nobenih, dokler ni prišel socialnoekonomski moment boljševizma. Tako je mogla zoreti in so ostali njeni politični efekti tudi tam, kjer se boljševizem ni mogel ukoreniniti. (Hiva, Buhara, Afganistan kot izrazite fevdalno-agrarne dežele, Mongolija kot hierarhično upravljana dežela.) Naj zavzemajo ta plemena proti komunizmu katerokoli stališče, osvojila so si na vsak način idejo avtonomije, politične enakopravnosti, potrebe večjega socialnega izenačenja in tudi verske ter plemenske strpnosti, ki je pa bila v azijskih stepah, kjer je večkrat prišlo do izrazitih sinkretističnih pojavov, že davnej domača. Obvarovala so se na splošno ekstre-

¹ Ruski muslimani so skrajno tolerantni in tam o sovraštvu teh pohlevnih in dobrih ljudi napram kristjanom ni bilo nikoli govora; pri Arabcih in anatolskih Turkih je drugače in je tu danes zahteva po mednarodno zavarovanem varstvu verskih in narodnih manjšin slejkoprej nujno potrebna. Seveda pride zlasti pri Grkih in Armencih v Mali Aziji v poštev, da so, čeprav kristjani, zelo nesimpatičen element, zadnji še posebno kot veliki oduhuhi, ki jih Turki zato ne sovražijo nič manj kakor jude. Čas bo tudi tu tako pri njih kakor drugih prinesel izpremembo. Najbolj so v verskem oziru fanatični oni muslimani, ki so sprejeli izlam primeroma pozno vsled jake propagande: muslimani na malajskem polotočju in med afriškimi črcni. Na vsak način je treba vključiti muslimanske države v »Društvo narodov«, da prevzamejo tozadevne obveznosti za varstvo verske in narodne svobode. Pravici na ljubo pa tudi ne smemo pozabiti, koliko so moderne krščanske države zagrešile nad Azijati: zadnjemu indskemu kralju in pesniku Behadir-šahu so Angleži dali iztakniti oči, in če se kdo spomni n. pr. na zločinstva Kozakov nad Kirgizi med svetovno vojno, ko so se le-ti upravičeno na podlagi starega privilegija čisto pohlevno branili s pasivnim odporom pred novačenjem — se mora zgroziti, posebno če pomisli, kakšne mirne in otročje duše so ti nomadi.

mov ruskega boljševizma in sprejela dobre strani revolucije. Boljševiki seveda v svoji tipični brezskrajnosti vidijo v tem od njih intenzivno negovanem pokretu etapo k zavojevanju vsega sveta za njihove prevratne ideje tudi na polju religije, svetovnega nazora in družabnega reda; toda tu se utegnejo zelo zmotiti (kar pa spada v drugi kapitel).

Ta sunek je bil tisti, ki je najbolj predramil Angoro in se odtod razširil na Arabce in druga plemena do Atlantskega oceana. Najbolj ga občuti britanski imperij, menj francoske kolonije, kjer pa tudi utegne biti čas za emancipacijo domačinov bližji nego domnevajo na Quai d'Orseyu. Saj bo ta pokret privedel, ako more človek sploh še kaj predvideti, tudi do popolne neodvisnosti onih dežel, ki so kot avtonomna telesa še več ali manj tesno vraščene v državni organizem Rusije, kakor so Tatarija, Baškirija, Kirgizija, Turkestan in druge. Mladoturški pokret je bil bolj lokalnega značaja, ta obsega kakor plamen vso prednjo in srednjo ter južno Azijo. Treba pomisliti, da se n. pr. v Kemalovi armadi borijo prostovoljci iz Indije in da ga ravno ti tudi finančno močno podpirajo. Da bi se ti azijski narodi ne mogli sami vladati ali da bi se ne mogli združiti pod hegemonijo kakšnega azijskega naroda, se nam zdi predsodek evropske civilizatorične nadutosti. Kdor kaže na velika nasprotstva med Turki in Perzi, med Turki in Arabci in tako dalje, pozablja, da je Evropa danes še veliko bolj razklana. Moreotit je notranja enota med muslimani celó veliko večja nego med današnjimi evropskimi narodi; profesor Musil n. pr. to naravnost apodiktično trdi. Sicer pa je svojčas genij mongolskega samodržca sredi najdesolatnejših političnih, socialnih in verskih razmer ustvaril tako monarhijo, kakor je ves svet pred in za njim ni videl in ki je segala od Tihega oceana preko cele Azije in Rusije do nemških granic. In ravno takrat je bila krščanska Evropa močno razklana.

Kljub temu v prevlast Azije nad Evropo ne verjamemo, pač pa se nam njena emancipacija v političnem oziru zdi samo vprašanje tekočega stoletja.¹ Anglija je mislila iz teh dežela narediti nekake »crown-dominione«, samo kroni podvržene neodvisne dežele; toda ta načrt je za vedno pokopan. Dominioní morejo biti le z Anglijo tudi kulturno zvezane dežele, kar muslimanske dežele niso in nikoli ne bodo, ne glede na to, da jih je Anglija v gospodarskem pogledu samo eksploatirala, kakor dela tudi z Indijo. Verjetno pa je, da se Anglija ubrani azijskega navala, kakor tudi cela Evropa, in da bodoče moči Orienta ni treba slikati v preveč fantastičnih barvah, kakor to delajo nekateri evropski politični in kulturni historiki (ne historiki). Spopad med vzhodom in zapadom more biti ali brez ogromnih pretresljajev ali celo tudi mirnega značaja; saj že danes nekateri orientalski sedijo v Društvu narodov v Ženevi. To je namreč v veliki meri od nas samih zavisno: vključiti azijske narode v tok splošne človeške kulture, od njih dobro prevzeti in slabo izločiti, z eno besedo urediti vzajemne kulturne odnošaje. Prvi pogoj je, da se odpovemo političnemu zavojevanju in gospodarski eksploataciji vzhoda in pripomoremo sami do politične nezavisnosti vseh teh dežela in narodov.

V tem velikem procesu imamo ravno Slovani izredno historično nalogo, saj smo naravni posredovalci med zapadom in vzhodom, kjer pravzaprav korenini še danes bit naše biti. V tem pogledu bi si človek upal nasvetovati, naj bi se na naših znanstvenih stolicah bolj gojile orientalske vede, to se pravi, ne samo jezikoznanstvo, ampak politična, kulturna, verstvena, zgodovina, narodoznanstvo in kar sem spada. — Pa tudi veliki pomen misijonstva se iz tega razvidi in bi bilo zelo želeto, da se čim več mladih klerikov, ki jim je kulturno poslanstvo krščanstva na srcu, temu delu posveti, ne glede na to, da misijonstvo silno razširi duševno obzorje človeka.

¹ Za pokretom azijskih narodov tiče tudi gospodarski vzroki, ozir. izpremembe, ki bi nam šele odkrile ta proces v svoji celoti. Glej dr. Šarabonov članek v tej številki.

F. T.:

Cezaropapizem, boljševizem in vera.

»Bog bo Rusijo rešil, zakaj, čeprav je preprosti človek razuzdan in se ne more odreči smrdljivega greha, vendar ve, da je od Boga proklet njegov smrdljivi greh in da on, grešeč, postopa slabo. Zato naš narod še trdno veruje v pravdo, Boga priznava in skesano plače. Ne tako višji... Čim bednejši in nižji je človek ruski, tem bolj je v njem vidna ta prelestna pravda, le bogatini, oderuhi in izkoriščevalci so že čisto izkvarjeni; in koliko je tega kriva naša lenoba in nemarnost! Toda Bog bo rešil svoje ljudstvo, kajti velika je Rusija v svojem trpljenju. Zamišljam se in vidim že jasno bodočnost; kajti zgodilo se bo, da bo najbolj izkvarjeni bogatin končal s tem, da ga bo postalo sram svojega bogastva pred siromakom, a siromak, videč ga ponižujočega se, ga bo razumel in mu odstopil prvenstvo in bo z radostjo in ljubeznijo odgovoril na njegov plemeniti sram. Verujte, da se tako zgodi, k temu gre razvoj. Samo v človeškem duhovnem dostojanstvu je enakost in le to enakost bodo pri nas razumeli...«

Nauki meniha Zosima v »Bratih Karamazovih« F. M. Dostojevskega.

I.

Ruski boljševizem nima samo protikrščanskega značaja, ampak naravnost protiversko smer. Kakršna bi bila socialnoekonomska načela komunizma, ona izhajajo pri ruskih boljševikih iz globoko protikrščanske mentalitete. Zato leži med krščanskim komunizmom, ako naj tako imenujemo sisteme onih krščanskih sociologov, ki so glede družabnega reda šli najdlje, in med boljševiškim komunizmom nepremostljivo brezdno, naj so socialnoekonomski zahtevki drug drugemu še tako blizu. Duh je, ki tu odločuje.

Ne sme se pa prezreti, da je od ruske inteligence iz evropske materialistične kulture in vseučiliške znanosti prevzeti in po ruski k najskrajnejšim ekstremom nagnjeni miselnosti še neizmerno potencirani ateizem zato tako proniknil v ruske mase, ker je v Rusiji od Petra Velikega dalje krščanska cerkev hiralá, dokler je sploh ni več bilo. V Rusiji v pravem smislu besede sploh ni več cerkve, je vzkliknil prof. Verhovskoj za časa svetovne vojne. To se na zapadu pri presoji ruskih razmer veliko premalo upošteva, ker se gledajo razmere v pravoslavju preveč po analogiji s katolištvom. Ruska uradna pravoslavna cerkev je sama do korenin izpodkopala v ljudstvu krščansko vero. Tako je preprosti ruski človek sam dozoreval do boljševika, nad čemer so judje, ki služijo kristjanom večno za kozla, ki naj nosi vse krščanske grehe, popolnoma nedolžni. To je bila cerkev, koje merodajni krogi so živelí zamaknjeni v neki misticizem prošlosti, ako so bili dobri, ali v klečeplaški razuzdanosti, če so bili slabi; narod je bil prepuščen svojemu s tenko plastjo liturgizma pokritemu prazno verju in je cerkev končno zasovražil prav tako kakor carsko samodržavje, katero je oskrunilo cerkev in najgloblje svetinje krščanstva. Kaj si misli preprosti vernik, če sliši svojo cerkev dan na dan moliti za najvišje nraavstvene dobrine človeštva, na svoje oči pa vidi le, kako so predstavniki te cerkve za ceno vsega najlepšega in najboljšega brezpogojno udinjani posvetni oblasti, katera davi

svobodo, preganja in ubija najboljše ljudi ter vse okuži s korupcijo, pri tem pa uradna cerkev nositeljce te vlasti povzdiguje v namestnike božje?

V ruskem kmetem narodu, to je med 80% prebivalstva, ni bilo sledu kakšne izrecne protiverske propagande (kakor je to na zapadu) tik do padca carizma. Prvič je bila nemogoča vsled policije — v Rusiji je bilo svojčas mogoče priti v zapor zaradi neudležbe pri vsakoletnem obhajilu, kar so zlasti občutili na sebi stanoverci — drugič ni imela obrezbožena inteligenca tudi na deželi čisto nobenega stika z narodom in je bil njen vpliv čisto minimalen — tretjič ni bilo na vasi nobene izobraževalne organizacije in nepismeno ljudstvo sploh ničesar ni bralo. Boljševiška propaganda se med kmetiskimi masami ni pričela pred letom 1917; ona je do tega momenta živela zgolj v maloštevilni plasti izobraženejšega delavstva, potem pa na fronti med vojaki. Protiversko propagando je indirektno, toda veliko bolj uspešno nego po direktni poti, opravljalo »gosudarstvo« v tesnem, konkretno sploh neločljivem spoju z uradno cerkvijo kot njenim »departementom za duhovne zadeve«. Vse, kar je bilo dobrega, se je razvijalo iz v en te cerkve 1. bodisi kot razkolništvo ali kot privatno nabožno življenje v samem hramu božjem ali izven n'ega, 2. bodisi kot te o r e t i č n o , b e s e d n o antikristjanstvo s praktično krščansko moralo. Ekstremno dejansko brezbožništvo pa na eni in uradno pravoslavstvo na drugi strani sta bili medseboj v čudnem nasprotju živeči sili z l a , ki sta se v bistvu medseboj stikali. Obstojalo je tudi to čudo, da so nabožni ljudje ljubili istinito, vesoljno cerkev v uradni cerkvi, katere goreči člani so bili, ne da bi prezrli in globoko, toda tajno obsojali njeno nezaslišano depravacijo. Bili so pa takisto dejansko, po svojem življenju, največji nasprotniki istinite Kristusove cerkve, — bodisi uradne osebe na eni, bodisi preprosti trgovci, vaški oderuhi in krvosesi na drugi strani, — ki so nazunaj veljali in sami sebe smatrali za njene najvernejše člane, goreče izpolnjujoč cerkvene zapovedi po njihovi zgolj formalni strani. Literature o tem, in sicer ruske, je več kot preveč. V obče pa ni niti oportuno niti odgovarja krščanski ljubezni ter namenom onih, ki hočejo doprinesiti k prepородu in združenju cerkva, ako se te temne strani preko najnujnejše mere vedno nanovo pogrevajo, tembolj, ker je s padcem samodržavne monarhije na eni in vstoličenjem antikristjanskega boljševizma na drugi strani sam po sebi dan začetek zdravilnega procesa. Toliko pa je treba reči, da kaj bolj žalostnega krščanstvo razen v nekaterih dobah srednjega veka ni v svoji zgodovini mnogo videlo; bilo je po besedah odličnega pravoslavca od Petra Velikega sem »kraljestvo Antikristovo na zemlji«, ki je trajalo nepretrgoma najmanj tri stoletja.

Opomba: »Cerkev je v Rusiji postala abstrakten pojem, katerega vsak uporablja brez točnega opredeljenja. Od cerkve kot take je ostala v Rusiji samo vera, bogoslužje, svetotajstva in duhovništvo, medtem ko cerkve v smislu samobitne neodvisne ustanove v Rusiji že 200 let nič več ni in bi v svrhu upostavitve bilo treba heroičnih mer. V sedanjem momentu obstoja v Rusiji samo »departement pravoslavne veroizpovedovanja«, katero je na ravno tak način zvezano z vsem ruskim državnim življenjem kakor vojni, morski, finančni, prometni resor in drugo.« (Prof. L. V. Verhovskoj, »Byrževija Vjedomosti«, december 1915) — »Ruska cerkev ne prinaša nobenih sadov. Samo v samostanih je še nekaj.« (Jako optimistično. — Opomba avtorja.) Sektanti iščejo cerkve. Toda »cerkve kot občestva, celo kot razpadajočega, ni mogoče najti«. Višji hierarhi se ne imenujejo vsled zaslug na polju cerkve in vere. »Skoraj ne bo več v nobenem niti pojma o cerkvenosti. Treba na kakšen način oživetiti to življenje, ki je zamrlo.« Nekateri mislijo reformo v tem, da se izločijo pisatelji, izvestni brezbožniki. Smešno. Izločitev — od katerega občestva? Fara je zgolj teritorialna enota, škofija ravnotako. Škof je popolnoma odvisen od konzistorialne, oziroma sinodalne uprave, ki je civilna. (Škof Andrej Ufimski v »Byrž. Vjedomostjah«, 1915.) — Istega leta, jeseni, je govoril taisti škof v ufimskem zemskem sobranju (nekak deželni zbor): »Mi ne preživljamo razcveta, ampak vidni upadek cerkvenega življenja.« Padanje avtoritete je nezaslišano. Duhovna nobeden ne posluša. Oni tudi vsi govore po eni šabloni. »Vodje pravoslavne cerkve v družbi so kakor umrli.« Pastirji molče, ko bi bilo treba govoriti. Birokracija je cerkev zadušila. Na eni strani so vstali lažipreroki, na drugi »premišlje-

valci«. Vlada nima glede cerkve nobenega sistema, nič predpremišljenega, se ne zaveda nobene moralne odgovornosti. Njeni ukrepi samo iznenadujejo. To demoralizuje, okreplja nevero. Oberprokurori so ministri, škofo imajo za svoje gubernatore. »Najbolj so ponižali cerkev desničarji, hoteč iz nje napraviti dekle države« (»Rječ«, oktobra, 1915.) — Isti škof je l. 1914 ob svojem nastopu v Ufi tako-le nagovoril svoje ovčice: »Cerkvena oblast se nahaja danes v brezprimernem položaju največje neuverjenosti sama v sebe. In značilno je, da nikjer, v nobeni inozemski konfesiji ni takega nepojmljivega nereda, kakor pri nas. Jaz imam pri tem pred očmi, da se je naša cerkvena oblast odkrito pred licem celega sveta sama sebe razkritikovala, obsodila nenormalnost svojega življenja. To je bil najresnejši dogodek v ruski cerkveni zgodovini po uničenju patriarhata. Ta lastna obsodba svojega nereda bi morala takoj privedi do njegovega uničenja. In vendar — skoro deset let ostane vse pri starem, v tem stanju, ki je priznano kot škodljivo za cerkev in, dosledno, zelo škodljivo za državo. Odtod vsa naša nesreča, odtod breznačelnost vsega našega javnega življenja — cerkvenega in državnega — odtod notranja nemoč vseh naših oblasti, velikih in malih.« — V spomenici ruske duhovščine gosudarstveni dumi l. 1915 beremo: »Opaža se danes v cerkvi ohlajenje, ubožanje verskega duha, nagnjenje do sektanskih lažnaukov in v zvezi s tem gre po ruski zemlji ponižanje npravnstvenega življenja. Avtoriteta dušnih pastirjev propada bolj in bolj, tako da celo najboljši in najbolj energični izmed njih v nemoči in obupu spuščajo roke.« — O duhovstvu samem pa toži metropolit Makarij v svoji okrožnici l. 1913: »Dejansko mnogi pastirji ne pašejo poverjene jim črede, dasi se odevljejo v volno in pijejo mleko od nje. Dejansko mnogi narod držijo v temi, ne razsvetljujejo ga z naukom vere in bogočastja, resnično so mnogi, ki bi morali biti sol pravoslavnega ljudstva, zgubili moč soli in se tako razudali, da niso za nič drugega, kakor da se vržejo pod nože in pomandraj. Mnogi pastirji se nemarno odnašajo k svojim pastirskim obveznostim, nekateri redko vršijo bogoslužje, drugi pa ga vrše zelo nemarno, neradi; hram je tako ubog in dolgočasen, da se verniki ohladijo in zapuščajo cerkev: one so prazne, pastirjem pa tega kakor da ni mar, a verniki gredo v dom zabave in razudanosti ali pa na božjo službo k razkolnikom in sekstantom.« — O škofih pa piše Verhovskoj v konservativnem »Novem Vremenu« l. 1914, da je nižja duhovščina na propadanju verskega življenja nedolžna. Če laiki oprezarajo na »brezštevilne kršitve čistosti vere, npravoučenja in kanoničnega ustroja«, mora duhovništvo molčati, ker je vse to — delo episkopata. »Tu ni ne apostolov ne apostolskega duha, oni so zgolj »duhovni načelniki.« — Knez Meščerskij dela v »Grazdaninu« paralelo med pravoslavnim in katoliškim škofom. Pravoslavni škof je »pomješčik« (fevdalni gospodar), duhovnik njegov tlačan. — O duhovni diskvalifikaciji škofijstva toži celo znani ultrareakcionar Durnovo l. 1913 v »Golosu Moskvi«. Protojerej Aggiejev piše o tem 1915 v »B. V.«: Po kanonih je škof oče svojega duhovništva. V nobenem državnem resoru v Rusiji ni takega brezna med načelnikom in podrejenimi kakor v cerkvenem. Odnos duhovnika do škofa je zgolj strah in končno sovraštvo. Škofije so v Rusiji proti kanonom preobširne, vsled česar škof duhovnov ne pozna in nastane posebna škofijska birokracija, osredotočena v konsistoriju, ki pravzaprav vodi škofa. Razen tega je škof svetu tuji menih in se škofje po volji vlade često menjajo.« Duhoven je »brezpravno bitje«. — Konservativni Menčikov napada pravoslavne duhovne zaradi njihove spomenice dumi (glej zgoraj), češ, da težijo za modernimi reformami, a to da ni glavno. »Kaj zahteva od popov ruski narod in inteligenca? Pravične Ksenije, nad koje grobom, čeprav še ni kanonizirana, se dviga velika cerkev, bratca Ivanuške, ki je brez vsake, celo brez bogoslovске izobrazbe, zbiral okoli sebe tisoče verujočih, Matrenuške-bosonoške, ki še živi, asketov, mučenikov, gorečih propovednikov... Teža išče za pravico plakajoče rusko srce.« Pop oficijelne cerkve pa je zgolj uradnik, podobno kurirjem in postiljonom, ki bi rad postal general. Odtod njegovo težjenje po reformi. Glavna pa je reforma src: »Užgite jih vendar« s sveto besedo! Za to je treba iskre preroškega, apostolskega duha v življenju cerkve, da bi zagorela vabeča luč, katera naj razžene mrak iz lic pobitih, razočaranih naših ljudi.« (Novoje Vremja, 1915.) — Liberalni svečenik Vostokov pa odgovarja, da je tega mrtvila krivo samodržavje, ki je umorilo v Rusiji ves »idealizem duha in samodelavnost«. — Ni čuda, ako so dejanski voditelji cerkve, oberprokurori, bili po poklicu celo »kapitani lajbgvardije«, »premiermajori«, doktorji medicine, »lajbhuzari« kakor n. pr. grof Protazov sredi 19. stoletja, večinoma pa lajki, kakor Sabler (1911), ki je bil docent kazenskega procesa, potem činovnik v justičnem ministrstvu in protestant, preden je to važno mesto nastopil; tudi odkriti ateisti so bili med njimi. — O odnosu oficijelne cerkve do narodne izobrazbe je pisal organ svetega sinoda, »Cerkovnij Vvedomosti« l. 1914, da so pri obrazovanju ruske narodne kulture najbolj sodelovali »pobožni romarji, norčki, preprosti puščavniki in legende«. Odtod pač neznanje prave religije in krivoverstva. Nadškof Anton Hrapovickij, inače hud rezimovec, je dejal, da je ruski narod že nekoliko stoletij v verskem oziru prepuščen sam sebi. Isti list hudo napada protestantovsko racionalistično bogoslovje po pravoslavnih akademijah, ki je po besedah profesorja Bronzova v istem časopisu »zahipnotizirala« ruske bogoslovce. — Zbor veroučiteljev srednjih šol l. 1913

je konstatiral, da je ruski narod, osobito mladina, brez vsake verske vzgoje. »Cerkovnija Vjednostki« so pristavile, da so temu krivi tudi veroučitelji. »Cerkovnij Obščestvenij Vjestnik« piše 1913: »V času, ko vse krogom živi in se dviga, o s t a j a e d i n a c e r k e v e m r t v a i n n e p r e m i č n a.« Ta žalostni fakt je konstatirala istega leta (jubilej milanskega edikta in 300 letnica Romanovih) večina listov. »Novoje Vremja« n, pr. piše ob tej priliki o »brezplodnem prizadevanju ruskih cerkvenih krogov« in o »popolnem brezupu sredi živečih zavedno versko življenje«. Ljudstvo je bolj slavilo prenesenje relikvij blažene Evfrozinije Polocke nego oficijelne cerkvene prireditve. Vse administrativne reforme cerkve so mrtvorojeni plodovi. — »Rossija« piše: »Opažajo se pač velike verske zmote in ekstravagance, ilijodorstvo, joanitstvo itd., toda cerkvena stvar je daleč od obnovenja... Bedna ruska cerkev je naravnost okamenela... Neka težka usoda leži na njej v prošlosti in sedanjosti in nič gotovega se ne predvidi v bodočnosti.« Staroobredna »Cerkov« piše: »Obubožalo je življenje v Kristu. Tista toplota, tisto »bogonostvo«, kakršno je videl po pravici v ruskem narodu, v njega stremljenju po pravici, po Kristu, Dostojevskij — nekako odhaja v prošlost.« — L. 1915 opisujejo »B. V.« v literarni obliki vizitacijo škofa po ruski vasi, ki stoji na neizrečeno nizki kulturni in moralni stopnji. — »Cerk. Vjestnik« l. 1913 piše o »vedno naraščajočem zniževanju npravstvenega nivoja ruske vasi in vzklika: »Kje je že Rusija pravoslavna?« — Eden iz mnogih vzrokov je po istem časopisu (1915) to, da »o živem propovedniškem slovu v Rusiji niti govoriti ni mogoče,« dasi cerkev brez apostolske besede živeti ne more. (Sicer pa pred 100 leti v Rusiji ni bila niti najskromnejša propoved mogoča brez preventivne cenzure; v letih pred padcem Nikolaja II. se v obče ni nič več propovedovalo razen ob izjemnih prilikah, in sicer večinoma o patriotičnih temah z ozirom na vojsko.) — Zanimivo je vedeti, da so ob razpadanju cerkve in carizma mnogi izražali mnenje, da je še velika milost božja, da država čuva cerkev, ker bi se sicer še bolj razlezla. (Cerk. Obšč. Vjest. 1913.) — Naravnost strašen dokument razpadanja nravočutja najvišjih oficijelnih cerkvenih in državnih krogov je era Grigorija Efimoviča Rasputina, ki se ni samo držal na vrhu vsled varčstva nekaterih cerkvenih dostojanstvenikov, ampak je končno tudi zavladal nad njimi, tako ad slabimi kakor nad dobrimi, ter ni samo vodil državnih poslov, kakor to vnovič dokazuje nedavno objavljena korespondenca carice Aleksandre Fjodorovne, temveč je tudi imel odločilni vpliv na cerkvene (demisija slavjanofilskega, k reformam nagnjenega oberprokurorja Samarina l. 1915; odstavljenje škofa Hermogena i. dr.). — Vse to je le drobšč iz brežštevilne množice dejstev, nabranih v Rusiji med svetovno vojsko. Seveda je treba opomniti, da se ob času popolnega razkrajanja, ko zadušeni klic vseh dobrih elementov z neodoljivo močjo sili na dan v vsem ogorčenju užaljenega etičnega čuta, iznašajo samo slabe strani, dobre pa zamolčijo. Gotovo pa so slabe dajale zunanji pečat vsemu vidnemu, dočim se je dobro skrivalo v kotichek, tako da je življenje na prvi pogled nujalo še hujšo sliko nego je ona po publikacijah. Danes so te dobre sile pravoslavja na sebi svobodne, pa trpijo pod pritiskom onega zla, ki se je svojčas rodilo iz naročja oficijelne cerkve same, ateistične inteligence, katera je z vero v cerkev izgubilo vero v Boga in nadnaravne ideale. Kako in po čegavi krivdi posebno jih je izgubila, nam pove tudi, da navedemo vsaj en sam zgled iz najnovejšega časa, spomenica, katero je v imenu v Carigradu živečih h katoličanstvu vrnivših se ruskih emigrantov naslovil Nikolaj Kalmykov junija l. 1922, na carigrajskega ruskega pravoslavnega škofa Anastazija. Tu med drugim beremo: »Zakaj se da ruska mladina tako lahko zapeljata v protestantizem, budižem, špiritizem, theosofijo, okultizem in ateizem? Če bi se bili Vi (Anastazij) vprašali: čemu, bi bili moralni priznati, da je duhovna hrana, katero nuja vernikom ruska duhovščina, zares nezadostna, da je duhovščina nesposobna za dušno pastirstvo, da teženju ruske duše po istini ne odgovarja in da ona verskega življenja našega naroda sploh ne vodi. Že davnej bi bili morali poiskati vzroke duhovne nezadovoljnosti ruske mladine in začetni z lečenjem, in sicer ne z napadi na izvestne posledice tega stanja, ampak z vplivanjem na dejanske povzročitelje bolezni. Potem bi ne bilo treba, kakor pred letom 1905., »duhovne žeje gasiti z ječo, z ječo odgovarjati na odkrito potrebo po veri in na vsa vprašanja, ki so izvirala iz prubujenega verskega čuta; bi ne bilo treba z ječo dokazovati resničnosti pravoslavja.« (Aksakov.) ... Mi smo klicali po luči, toda, kar so nam dali, ni bila luč; pustili so nas v neprodirni temi protislovij toniti... Zdaj pa je Bog udaril našo domovino s težkim udarcem svoje pravičnosti; nesreča nas je vrgla na tuje obali — in naenkrat očara čudovit pogled naše oči.« — Kalmykov opisuje na to blagotvorno delovanje katoliške cerkve, česar podrobno ne navajamo, ker za pričujoči namen ni potrebno; važno je le, da se v tej spomenici kot najbolj privlačna točka za ruske emigrante pri katoličanstvu navaja sledeče: »Zdaj šele poznamo glavni pogoj za nadnaravno življenje: ljubezen, rešnično ljubezen Kristusovo, ne z golj abstraktno ljubezen (katero pravoslavna cerkev v svoji liturgiji sijajno povečuje. — Opomba avtorja), ampak ljubezen dejanj, ne golih besedi.« — Ruski konvertit očita tudi pravoslavnemu škofu jako dobro, da se oficijelna ortodoksija pač silno razburja zaradi prestopov ruskih ljudi v katoličanstvo, da pa ji taisti Rusi niso veliko mar, kadar tavajo kot pravoslavci v temi praktičnega brezboštva. — Mnogo zla pa tiči,

kar mora pravični raziskovalec vpoštevati, tudi v ruskem narodnem značaju in v vsej njegovi biti, ki se je prenesla seveda tudi v versko življenje in cerkev, čeprav je ravno ta v prvih stoletjih največ storila, da ta značaj ukroti, omili in požlahtni. Veliko vlogo igra tudi mongolski, tatarski jarem, tlačanstvo, psihologija neprestano zasuznjeneega naroda, kojega dobra čustva so se sistematično tlačila, nizka pa vzgajala. Cerkev ni imela moči to dušno atmosfero očistiti, od petrovske dobe naprej pa je tudi najrahlejši javni vpliv cerkve izginil, ko so ti carji namenoma začeli z npravstvenim razkrojem odzgoraj s tem, da so postavili na vsa merodajna mesta stvoje kreature, navzdol s tem, da so dajali sami ljudem zgled najgoršega bogoskrunskega življenja. Spričo tega je celo treba reči, da mora notranja, skrivna moč krščanskega jedra biti neizmerno velika, ako se ni v teh razmerah krščanstvo že zdavnej razblinilo v nič! Saj ga je v zadnjih letih morebiti držal goli vpliv lepih, dušo božajočih besed pravoslavne liturgije, skesano in genljivo razpoloženje, ki vanj zaziblje dušo melodija njenih spevov, praznični obredi sredi žalostne monotonije od samodržavja potlačeneega življenja... Res, velika je moč krščanstva!...

II.

Za oskrunjevanjem (to besedo rabijo pri tej temi ruski misleci) na višjih versko-moralnih blagrov od strani »gosudarstvene cerkve« ali »cerkvenega gosudarstva« — med obema se skoro lahko postavi znak enakosti — je ostalo, kakor rečeno, malo, a zgoščeno krščansko jedro: sveti Duh, kateri nikoli ne zapusti cerkve, tudi v ločenih cerkvah ohranja po meri človeškega sodelovanja z Njim zavest duhovne veseljnosti cerkve (*anima ecclesiae*) in rodi temu primerne sadove kot zarodke bodoče vidne univerzalne cerkve. Goreče in tihe molitve maloštevilnih, a tem pobožnejših vernikov po ruskih pravoslavni hramih božjih, premišljevanje Gospodovega trpljenja v izbranih družinah, strogo izpolnjevanje staročestitih običajev ne samo po obliki, ampak tudi v pravem duhu od njihove strani, posti, pokore in podvigi »išočih pravde« predvsem med preprostim narodom — vse to ne more ostati brez svojega učinka. Za ozdravljenje od cezaropapizma obolelega organizma je bil z revolucijo znamenitega leta 1917 ustvarjen zunanji predpogoj s padcem »velike zveri«, cezaropapizma in sledečim preganjanjem cerkve od strani voditeljev boljševizma. Žal da ruskem ugentu, naj bo te ali one struje, manjka v vseh rečeh trdne smeri, ali pa, če jo že zasleduje — kakor je to pri boljševikih — ne pozna granic in gre do absurda. Po padcu carizma je bilo takorekoč treba naravnost nanovo ustvariti cerkev iz ostankov dobrega, toda krmariji so tavalii s svojimi dobrimi željami po noči brez zvezde vodnice. Seveda je bilo to delo težko ne samo zaradi tega, ker so mase bile vsled zlorabe svetega od strani prejšnjega režima hudo razkristjanjene, temuč tudi vsled terorja, ki so ga uprizorili proti cerkvi sovjeti, ne dajoč ji svobode; zraven tega se višja, iz carizma izišla hierarhija ni mogla nikakor živeti v pridobitve revolucije in se jim, v kolikor so dobre, po pameti prilagoditi, kar je dalo še večji povod represalijam popolnoma brezbožnega režima, ki je po besedah Buharinovih vero proglasil za »opij«, strup, slepilo in prazno-verje.

Boljševiškim vlastodržcem se ne more odpustiti, da so šli tako daleč, kakor nobeno zapadno svobodomiselnstvo, da so namreč začeli sistematično in *ex offio* z grobim svetoskrunstvom in surovim žaljenjem nabožnih čuvstev. Prakticirali so in praktikirajo še danes odpiranje relikvijarjev in oskrunjanje ostankov pravoslavju svetih mož v sarkofagih, od katerih so mnogi lahko res potvorba, a vseeno posvečeni po čustvih, ki se ob njih javljajo. Semkaj smemo šteti tudi letos odrejeno rekvizicijo cerkvenih dragocenosti, ne zato, ker bi le-te bile cerkvi za izvrševanje njene visoke moralne funkcije nujno potrebne, ampak zato, ker se je izvršila brutalno, brez predhodnega sporazuma, naj so pri tem morebiti nekateri funkcionarji cerkve pokazali tudi kakšno nemodro neodjenljivost. Režim se je dal tudi tu voditi bolj od sovraštva nego od nujne potrebe, in to je glavno. Če je za svojo osebo brezbožni Peter Veliki delal take reči iz objestnosti, da pokaže svojo neomejeno moč tudi nad cerkvijo, ki naj mu hlapčuje v »blagor

države», delajo to boljševiški poglavarji iz doktrinarne mrznje, da izbrišejo sploh vsako sled religije.

Kar se je potem zgodilo, pa je zanimivo še iz neke druge strani, pri kateri se je pokazala notranja slabost boljševizma in vsakega teofobskega socializma sploh. Sovjeti so namreč začeli favorizirati neko novo, moderno, takojimeno »živo cerkev«. Pojavil se je voditelj te cerkve, škof Antonin, več talentiranih, po vsej priliki pa ekstravagantnih duhovnikov, toda skono nobenih ali malo laikov, kar da veliko misliti. Prišlo je tako daleč, da je »živa cerkev« stopila v cerkveni upravi popolnoma na mesto stare, da je moral patriarh odstopiti in da so se začeli zdaj preganjati škofje in duhovniki v imenu »žive cerkve«, v imenu verskih in nabožnih interesov. Zanimiv pojav, ki pa ima svoje analogije tudi v zapadni zgodovini: v galicizmu, jožefinizmu, starokatolištvu itd. Kaj to dokazuje? Nič manj nego to, da tudi najbolj energični in pri tem najbolj protiverski režim ne more po sili svojih principov ugonobiti verskega nazora in cerkve! Naj obeta novi nazor, novo etiko, srečnejše zgolj totransko življenje, naj skuša še tako dokazati iluzoričnost nadnaravnega, verskega, božanskega — duše ljudske ne more preokreniti, naj je še tako zmaterializirana, kakor je n. pr. sodobna ruska muzikova duša. Treba je le priteči k pomoči obsovažene cerkve, pa naj bo taka ali drugačna, k davno ukoreninjenim etičnim pojmom, k religiji kot sankciji morale, da se boljševizem na kakšen način usidra v duši, daš je to hudo protislovno. Kakšna kruta ironija leži v tem, da mora režim, ki taji vsako nadnaturno, religiozno utemeljitev zasebnih in socialnih moralnih pojmov, iskati zase opore v cerkvi, ki, naj bo še tako »moderna«, socialistično usmerjena in antitradicionalna, pomeni versko organizacijo! Če s tem ni dokazana notranja slabost ideološke podlage boljševizma, ne vemo, kakšnega krepkejšega dokaza bi bilo treba. Morebiti hočejo boljševiki z religijo ugonobiti religijo? Tudi to je absurd, ki bo končno dovedel do tega, da bo zmagala — religija.

»Živi cerkvi« sami pa ne prisojamo trajnega vspeha, čeprav za enkrat še ni veliko vzroka, se zavzemati za »staro« cerkev. Prvič je »živa cerkev« laž sama v sebi, drugič je stališče sovjetske oblasti napram njej neodkritosrčno. Kar se prvega tiče: kako naj uspeva krščanska cerkev, ki se vseskozi naslanja na boljševiški režim, kakor se je stara cerkev naslanjala na carski? Tudi se nam zdi, da »živi cerkvi« manjka žive vere. To najbolj čutijo laiki, ki se drže skrajno rezervirano napram ekstremnim novotarijam njenih avtorjev. Sovjetski režim pa je na prizadavanje »žive cerkve«, da naj ji zasigura javnopravni značaj, odgovoril, da slejkoprej ne trpi samostojne cerkvene organizacije, da bo cerkve slejkoprej smatral za državno svojino in da škofom ne dopušča oblasti, ampak le zborom vernikov, v katerih bi seveda morali imeti besedo tudi neverniki. Kaj drugega tudi ni bilo pričakovati od režima, ki je te dni izgnal iz Rusije več pravoslavnih inteligentov zato, ker »je bil pravec njihove filozofije idealistični, a ne realistični!« Cerkev, ki se napram oblasti, katero hoče z vsemi silami podpirati, nahaja v takem položaju, ne bo pridobila zase nikogar, v katerem je še količkaj cerkvenega čuta, boljševikov pa taka hlapčevska cerkev tudi ne bo vrnila krščanstvu. Že samo to, da se sama imenuje »revolucionarna« cerkev, je smešen paradoks. Preganjanje »stare« cerkve, za katero nosijo novotarji moralno odgovornost, pa tudi ne bo okrepilo »nove« cerkve — ravno narobe! Vsega tega je več kot dovolj, da se popolnoma kompromitira gibanje, o katerem vlada odkrito izpoveduje, da je izšlo iz njene iniciative v svrhu razkrojitve cerkvenega organizma. (Mac Kenzie v ameriškem »Proletarcu«, glej »Naprej« z dne 13. oktobra 1922.)

III.

O stališču sovjetov napram cerkvi pa nedvoumno govori tudi sovjetska cerkvenopolitična zakonodaja. Imamo dekret od 22. januarja 1919 in izvršilno naredbo od 10. novembra 1920, iz katerih posnemamo sledeče:

Garantirujoč načeloma za vsakega državljana svobodo veroizpovedanja, se lokalnim oblastem daje pravica glede na verske obredne prireditve »odrejati vse potrebno v svrhu ohranitve javnega reda«. Šola je od cerkve popolnoma ločena in je v vseh šolah, tudi v eventualnih zasebnih, vsak verouk prepovedan. Cerkevna občestva niso javnopravnega, ampak le zasebnopravnega značaja in nimajo pravice posesti. Cerkve se dajo občestvom zgolj brez odškodnine na uporabo. Do sem bi se te določbe ne razlikovale veliko od teh, ki jih svobodomiseltvo tudi na zapadu skuša ali je skušalo uveljaviti. Značilno pa je za sovražstvo boljševiškega režima proti verskemu čustvovanju kot takemu, da se vlastodržci niso mogli vzdržati od tega, da ne bi v izvršilno naredbo od 10. novembra 1920 vstavili paragrafa, kateri ugotavlja, da nasilnega odpiranja »arkofagov svetnikov in blažencev ni smatrati za kakšno naredbo persekutoričnega značaja, ker da ima namen »razkrinkati vekovito goljufijo ljudstva«. Četudi bi mogel kdo to stvar na kakršenkoli način zagovarjati, abstrahirajoč od žaljenja nabožnega čustva, pa nihče ne more smatrati za združljivo s kanoni, če zakon doloca, da »so kaznjivi oni funkcionarji vere, kateri se branijo izvršiti poroko ali pa sploh izvrševati kakšen liturgični čin nad osebami pod pretvezo, da so se le-te razporočile pred državljansko oblastjo, oziroma so se na kakršenkoli način podvrgle tozadevnim civilnim zakonskim določilom.« Na vsak način pa so prekosili sovjeti vse, karkoli se je dozda ukrepalo ali nameravalo na cerkvenopolitičnem ali kulturnem polju sploh, s sledečo določbo (§ 30. naredbe od 10. novembra 1920): »Prepovedano je tako v cerkvah kakor v posebnih poslopih učiti vero osebe pred 18. letom starosti. Pooblaščenje za verouk v cerkvah osebam, ki so to starost dosegle, se podeljuje od lokalnih izvršilnih odborov (sovjetskih), in sicer samo, če masa prebivalstva v resnici čuti za to potrebo.« V dopolnilo služi: »Verske organizacije, ker ne uživajo javnopravnega značaja, ne morejo dobiti pooblastila, da otvarjajo šole, da se tam uči to, kar se imenuje katekizem.« Z eno besedo, religiozni pouk je mogoč samo v družini (stvar, ki stoji v Rusiji zelo žalostno) ali pa v cerkvi nad osebami, starimi nad 18 let, in še to je odvisno od lokalnega sovjeta.

IV.

Komunizem na sebi ni protiverski in protietičen; to je odvisno od višje in globlje podlage, na kateri mora kot vsak drug ekonomski sistem stati, ker je vez med ekonomiko in moralno brezsporna. On lahko sloni na evangelijskem načelu: »Iščite pred vsem kraljestva božjega in njegove pravice; vse drugo vam bo potem dodjano« ali pa na principu, ki ga je tako izvrstno formuliral Heine, da se nebesa prepuščajo vrabcem, ker prvo in edino je materialna blaginja. Če je ruski muzik, kolikor ga ni carsko pravoslavje, genialno koncipirano od »velikega inkvizitorja« Pobjedonosceva, docela razkristjanilo, v boljševizem položil svojo težnjo po večni »pravdi«, je ruski inteligent to zamoril s svojim zapadnjaškim brezverjem, katero je bilo posejano na njivo, ki jo je oficialna ruska cerkev dobro pognojila. Boljševizem, v kolikor tiče njegove idejne podlage, je v tem oziru naturni plod dezolatnih večstoletnih kulturnih in cerkvenih razmer Rusije, v kateri so stari »svjatitelji« postali čezdaljebolj redki. Ozdravljenje pa pride, ne da bi bilo treba preokreniti političnega in gospodarskega sistema na dšno, če se ne preokrene po drugih vzrokih. Rešitev pravoslavja ni ne v revoluciji, ne v kontrarevoluciji, ne v reakciji, ne v reformah »žive cerkve«, ker vse to zadeva zgolj zunanosti, ali pa se giblje izven resničnih interesov Kristusove cerkve. Rešitev je v tem, da se zbudi vljudstvu teženje po vesoljnosti cerkve, po njeni neodvis-

nosti in svobodi, po posvečenju zasebnega in javnega življenja. Drugače bo ateistična generacija, ki danes vodi Rusijo, še tisto docela ubila, česar ni mogel cezaropapizem. Mi trdno verujemo, da se ne zgodi drugo, ampak prvo. Kdor bo zavojeval dušo naroda, ta bo zmagal. Na brezštevilih krajih, celó v neposredni bližini Moskve, je ljudstvo letos sprejelo inozemske reševalne ekspedicije z duhovščino, svetimi ikonami in cerkvenimi banderi na čelu. Razvoj stvari v Rusiji pa tudi nam nudi veliko koristnih nauk, da se obvarjemo zla, ki poteka iz nas samih in ni samo delo tujih sil, na katere radi zvrčamo vso krivdo za obrezboženje življenja.

V. Šarabon:

Največji socialni eksperiment narave.¹

Včasih se narava sama loti kakega socialnega problema in ga reši na način, kakor bi ga človeštvo bolj ne moglo. Največji tak socialen eksperiment je poskusila na kitajskem narodu. Kitajci so najbolj priden narod sveta, najbolj potrpežljiv, najbolj z malim zadovoljen, prenašajo največjo vročino in najhujši mraz, jedo vse in nobena stvar se jim ne studi. Plača, ki bi je pri nas noben delavec niti ne poduhal ne, se jim zdi že premoženje. Ni čuda, da vsi boljševiski napori niso mogli Kitajcev zrevolucionirati, tisočletna vzgoja narave se ne da uničiti kar čez noč. Sicer beremo o revolucijah na Kitajskem, a te nimajo z boljševiskimi idejami nič opraviti, so le izraz skrajnega obupa, imajo izvir drugod. Kako je narava ta narod vzgojila? Najbolje nam to pove geograf Kirchhoff v knjigi: »Človek in zemlja«, kojeja izvajanjem sledimo, v kolikor naš predmet to zahteva.

Pozimi piha izredno mrzel veter iz notranje Azije proti morju, ne zadene na Kitajskem na nobeno oviro, gre vzporedno z gorovjem, ne proti njemu. Le počasi se segreje in celo v Kantonu daleč doli na jugu včasih sneži; Peking, ležeč v širini Neapol'a, ima tako zimo kot Petrograd, Mukden hujšo kot Moskva. Tukaj moramo posebno poudariti, namreč da imamo glede lege Kitajske navadno napačno predstavo. Kitajska leži dosti bolj proti jugu, kakor si mislimo. Tako je cela dežela pokrita pozimi s plaščem mraza. Poleti se pa obrne, od jugovzhoda prihajajoči monsum prinese seboj toploto in vlago, silno je vroče, notri

¹ Vedno bolj in naravnost rapidno v obliki prevrata stopa zlasti po svetovni vojni v ospredje takozvano vzhodno, točno povedano: azijsko vprašanje. Politično se okrepljajo muslimanski narodi, snujejo se neodvisne muslimanske države, širijo se med nje ideje o ravnopravnosti in svobodi. Kulturno se poglobljajo Evropci v modrijanstvo Bude, Konfucija, Laotseja, išče se tam ljudi rešitev socialnega vprašanja. Na vsak način si stopata zapad in vzhod bližje kakor kdajkoli v človeški zgodovini in naloga resnih kulturnih delavcev je, preko velikih konfliktov, ki jih more provzročiti ta udar dveh svetov drug v drugega, iskati podlage za bodoče in mirno sožitje na osnovi skupnih velikih kulturnih načel. Po našem mnenju kaže smer tega procesa na to, da bosta zapad in vzhod izmenjala med seboj religioznost in socialni čut na eni ter etična načela na drugi strani. Zapadu manjka čuta, globine, naivnosti in neposrednosti v religioznem oziru, kar je izgubil z materializacijo in industrializacijo svoje kulture. — Vzhodu je treba trdnih, logično jasno izvedenih in pofinjenih načel krščanske etike. V socialnem oziru ima Vzhod poleg mnogih zelo temnih strani tudi jako dobre, predvsem neki zelo razviti čut solidarnosti in enote; seveda tudi le v enem pogledu — sploh ne gre tu posploševati vrlin in napak niti zapadne niti vzhodne kulture in videti na eni strani same svetle in na drugi strani same temne strani, kakor to rado dela neke vrste mistično šarlatanstvo v Evropi. Socialni čut je brez dvoma jako visoko razvit pri Kitajcih — teoretično so izvestne socialne čednosti naravnost klasično izpeljane v Konfuciju — poleg idejnih vzrokov (češčenje prednikov) pa igrajo tu važno vlogo materialni faktorji, v prvi vrsti velika obiludenost dežele, podnebje itd. Prav iz tega ozira je pričujoči donesek našega najboljšega geografa jako dobrodošel. — Opomba urednika.

do najoddaljenejših koticov; da, v notranjosti je še bolj vroče, kakor ob obali. O mestu Hankov pravijo: »Če bi bil vrag poleti nekaj časa tam in bi prišel v pekel, bi pisal nazaj po površnik.«

Tisočletja in tisočletja prenašajo že Kitajci ta velikanski mraz in to grozno vročino, in sicer ne posamezni, temveč vsi skupaj, nad 300 milijonov! To je edini slučaj na zemlji, da je stomilijonski narod toliko časa pod istim vplivom narave, ta vpliv je za geografa in sociologa najhvaležnejši predmet razmišljanja.

Mraz in vročina pa slabim naravam nista prijazna, izbrala sta si samo močne ljudi, ki lahko prenašajo oboje, ki združujejo naravo Eskima z naravo črnca. In tako so Kitajci edini narod sveta, ki skoro nikdar ne podleže podnebnim nepravilnostim, ki pretrpi vse. V Mandžuriji in v Vzhodni Sibiriji vrši kitajski delavec svoje delo v mrazu, ko zmrzne živo srebro v toplomeru in se vsi drugi poskrijejo; pa vse to s smehljajočim obrazom. Ko so Rusi med vojsko zidali gori na severu murmanskó železnico, so vsi delavci ali mrazu podlegli ali pa ušli, Kitajci pa ne, delali so naprej, brez kožuhov. Na drugi strani pa vidiš istega Kitajca, z istim smehljajočim se obrazom, pod navpičnimi žarki solca na Javi ali v Singapur ali pa na Kubi ali Panamski ožini. Ko so pri gradbi Panamskega prekopa celo črnici odnehali in niso mogli več, se je Kitajec smejal naprej in delal. V julijski 30- do 40stopinjski vročini vesla v težkem čolnu od jutra do večera proti deroči vodi, pozimi pa nosi velikanske tovore po isti zledeneli vodi z isto vztrajnostjo. Lahko ti leži na mizi, z glavo visečo čez rob, z jezikom zunaj in muhe se sprehajajo po njem, pa se ne bo zbudil, tako trdno spi, tako je utrjen.

Kitajska je zelo gosto obljudena, to pa iz dveh vzrokov. Prvič je povečini prav rodovitna, drugič si pa želi Kitajec iz verskopietetnih čutov veliko nasledstva; le tedaj bo užival na onem svetu mir, če bo daroval na dan smrti njegov sin ali pa tega moški potomci mrtvaška darila. Zato hrepeni Kitajec po zakonu in le najsrajnejša beda ga more prisiliti, da se ne oženi. Zato je na Kitajskem toliko otrok in vsled omenjene utrjenosti tudi toliko starih ljudi, torej sploh veliko ljudi. In kitajsko gospodarsko življenje je neprestano poskušalo vzdržati ravnotežje med silnim naraščanjem prebivalstva in pa med produkcijo deželnih pridelkov, ki je pa seveda omejena. To je rodilo najhujši boj za obstanek, kar ga je sploh kak narod vojeval. In ta boj je rodil one občudovanja vredne lastnosti Kitajca, ki smo jih omenili: izredno pridnost, najpotrpežljivejšo vztrajnost in pa najskromnejšo omejitev zahtev po dobrotah tega sveta.

Kitajska je dežela večnega dela, ogromna delavnica, ki ne pozna praznika, ne osemurnega delavnika in drugih takih modernih zahtevkov. Delaj ali pa umri! Veselje do dela je postalo Kitajcu druga narava, neumorno dela in vendar — kaj zasluži? Kljub največji pridnosti in spretnosti zasluži ravno toliko, da ne umre. Pred vojsko je zaslužil Kitajec na dan povprečno deset vinarjev, v dnevih lakote še manj, in s tem si je kupil riž, zelenjavo, ribe in čaj, morebiti še malo tobaka! Res je tam vse bolj poceni, a Kitajec zna tudi izbornó kuhati, potem pa tudi vse pojé, ničesar ne vrže proč, prav ničesar, gnusi se mu nič; pasje in mačje meso, gnila jajca, morski klobuki, meso na kugi poginolih živali, vse to mu je slaščica. Mora tako; če ne, pa umri!

Zato so pa Kitajci tudi najbolj varčen narod sveta, varčnost jim je poleg pridnosti in skromnosti najvažnejše orožje v boju za življenje. Kitajec severa si raje izrije stanovanje v zemljo kakor krt, samo da mu ni treba napraviti hiše in si tako oni prostor, par kvadratnih metrov, prihrani za setev in žetev. Neki ameriški misijonar je videl zelo staro žensko, zelo revno, zelo slabo, vlekla se je ob hišah naprej, tipaje; smrt je imela pred očmi; šla je ven iz kočé, da je bila bliže pokopališču in niso imeli njeni ljudje toliko pogrebni stroškov.

In vendar! Kljub hudemu boju za življenje, kaka veselost, kaka dobrodusnost! Narava ni marala mračnih in črnogledih, boj je že tako trd, potrnost

nam ga napravi nemogočega, zato proč z žalostnimi in le veseli so ostali. Ravno tako je narava izbirala tudi visoko gori na severu pri polarnih narodih, le veseli ostanejo, vse drugo izgine.

Seveda se pridružijo tem lepim lastnostim Kitajca tudi druge, povzročene pač po borbi za obstanek: lakavost, goljufija, podkupovanje itd. Saj drugače tudi biti ne more. Tesno stanovanje in splošna revščina sta umorila v Kitajcu čut za snažnost, umiva se ne rad in tudi obleko zanemarja itd.

Ker je naša zemlja relativno zmeraj manjša, bo prišel enkrat čas, ko bosta oba svetova trčila skupaj: kitajski in naš zapadni; in to bo eden najvažnejših dogodkov prihodnje dobe. To bo boj! Pa ne boj, kakor si ga navadno predstavljamo, s topovi in plini, temveč boj v delu, v pridnosti in skromnosti. In reči moramo, da je narava Kitajca neprimerno bolj usposobila za uspešno tekmovanje, kakor pa nas, in bo torej ona neposredno sodelovala pri rešitvi enega najvažnejših socialnih vprašanj naših dni.

Janko Kralj:

Reformistični socializem in krščanski socializem.

(H knjigi F. Turati: *Le vie maestre del socialismo*. Bologna 1921.)

Dvanajst govorov Turatijevih z letnih kongresov italijanske socialistične stranke je zbranih v tej knjigi; vmes so vsejani ilustrativni odlomki iz njegove revije »Critica sociale«. Ta zbirka ni samo zgodovinski dokument o rasti, borbah, posebej o kronični bolezni italijanskega socializma, je tudi živ, strasten glas borca, ki skozi trideset let dosledno razvija in ponavlja iste ideje. Na harfi tega znamenitega političnega pevca je samo ena struna in le ena pesem zveni v raznih variantah iz ust Turatijevih od rojstva italijanskega socialističnega gibanja pa do danes: »Reforme so pot evolucije in pridobiš jih le z naporom, nepretrganim organskim delom vseh ljudskih vrst združenih z zastopniki strank, z nepretrgano rušitvijo privilegijev: druge poti ni!« (str. 63)

To je veroizpoved marksista, ki veruje v evolucijo. V ostrem, stalnem boju stoji Turati z revolucionarno strujo, ki se je ponavljala v stranki pod imeni sindikalistov, integralcev, maksimalistov itd. in ki ima danes italijansko socialistično stranko v rokah. Nasilen, hipen prevrat mu je »incident v razvoju, čudapolni eliksir, otroška bolezen socializma,« ekstremizem mu je »pojav, v katerem se združuje nepotrpežljivost z lenobo, nasilje z nevednostjo«. Že na kongresu v Reggio Emilia (1893) je Turati pobijal predlog skrajnežev, naj stranka organizira nelegalno akcijo. In v Livornu (1921) je z ostrino noža potegnil črto med reformističnim in revolucionarnim krilom stranke, rekoč: Kult nasilja, zunanjšega in notranjšega, fizičnega in moralnega nasilja ni nov v zgodovini italijanskega socializma... Ta zgodovina dokazuje z vso jasnostjo, kako je ta borba med kultom nasilja, ki se hoče uveljaviti s silo čudežev, in med resničnim socializmom, pobijalcem tega kulta, kako je ta borba bila vedno, v najrazličnejših oblikah, menjaje se s časom in okolnostmi, globoka in stalna drama socialistične stranke (Str. 310.)

V tej drami igra Turati jasno odrejeno vlogo, ko postavlja praktičen program reform. »Vsako postavno omilitev izkoriščanja po delodajalcih (zaščita ženskega in otroškega dela, — porodniške blagajne — tedenski počitek — razširjena šolska obveznost — zaščitne določbe pri oddaji javnih del — delavsko nadzorništvo itd.); vsak odprt dohod do bolj pravične in manj trde rešitve sporov v vprašanih dela (zakoni o delovni pogodbi — zaupništvo industrijskih

in kmetijskih delavcev — razsodišča itd.); vsako olajšavo pri premikanju delovnih sil (varstvo izseljencev — delovne pogodbe — medpokrajinske posredovalnice za delo itd.); vsako pospeševanje delavske higiene (zdravstveni zakoni — o rižnih nasadih — proti malariji — za ljudske hiše itd.); vsako racionalno podporo poskusom delavskih zadrug na polju proizvodnje in konsuma (zadružni zakoni — Delovna banka); vsako zavarovalno varstvo za slučaj nezgode, onemoglosti, starosti, brezposelnosti, bolezni; in pa živahno soudeležbo postavno priznanih delavskih zastopstev v ustanovah, kjer se kujejo in čuvajo varstvene uredbe (Delovni svet in delovni urad itd.); — vse te in še druge reforme, ki sem jih prešel, moramo sprejeti in pospeševati z največjim žarom.« (Milan, 1910.)

Turati je reformist v najčistejšem pomenu besede. In vendar ne preneha poudarjati, da je marksist. Onim pa, ki mu očitajo, da je odpadel od revolucionarja Marksa, odgovarja: J'ai grandi — zrastel sem. On veruje, da so reforme stopnice do kolektivistične družbe; še več, one so mu pravo zidanje kolektivistične družbe. V tem se ostro loči od reformistov-desničarjev, ki zagovarjajo trajno sodelovanje v vladi in zahtevajo reforme le radi reform in ne glede na končni cilj: da se v temeljih preosnuje družabni red. Ko se je ta struja za časa libijske vojne postavila na stran imperialistične Italije, ko je z vsemi silami hotela spraviti stranko na vlado, je bil Turati oni mož, ki je brezobzirno napadel najbližje pristaše (Reggio Emilia 1912) in s celo svojo mogočno skupino glasoval, da se ta struja izključi iz stranke. To se je zgodilo. Bissolati, Bonomi in pristaši so šli in ustanovili socialistično-reformistično stranko. Turati je s tem pa tudi na desno začrtal mejo svojega nazora.

Zadnja dva govora, oni na kongresu v Bolonji (1919) in oni v Livornu (1921), sta najbolj aktualna; bojna klica sta in uničujoča kritika komunizma. V prvem govoru Turati, ki je v morju ekstremizma skoro osamel, z brzo črto riše borbo dveh duš v socializmu, borbo med puntarji in razvojniki. Kot udarci kladi pa padajo razlogi na glave delegatov, ki so upijanjeni od »ruske bajke«. Na ugovor, da je diktatura proletarske zavežne manjšine pravična, ker se vrši v interesu vsega ljudstva, kliče Turati: »Mar ste že slišali o katerikoli tiraniji, ki bi se ne sklicevala na to, da se vrši za blagor ljudstva? Ni ga bilo samodržca, ki ne bi bil svoje božanske pravice utemeljeval s trditvijo, da vrši providencialno zaščito najrevnejših stanov...« (Velik nemir.) Na dnu boljševizma so imperialistične ruske sile, ki morejo pač vršiti zdravo funkcijo v boju z zapadnim imperializmom, a s socializmom nimajo nič skupnega. On priznava sekularni pomen ruske revolucije. »Tudi v Rusiji je bilo v početku delnih zmag. In delna, toda važna zmagata bi bila, ko bi se za vse čase bil zrušil carizem, da nastopi meščanska republika, četudi na temelju male zasebne lasti... Ali je pa dana verjetnost popolne zmage?« Odgovarja (1919) z napovedjo popolnega poloma gospodarstva, državne organizacije in kulture; ruski narod bo šel skozi neskončno odisejo bolečin, revščine, gladu in državo bo držal le velikanski militaristični stroj, ki bo trajna nevarnost za sodobno in bodočo demokracijo. — Drugi govor postavlja pravilčno silo revolucije nasproti metodičnemu socializmu, ki raste iz trupla kapitalistične dobe. »Solidno jedro, ki ostane od vseh teh minljivih stvari, je akcija: akcija, ki ni prevara, skok, čudež, revolucija lepega dne, ampak napredujoča usposobljenost za postopne pridobitve, objektivne in subjektivne, zrelost proletariata za vodstvo družbe.« (Str. 213.)

»Zatorej,« zaključuje Filippo Turati z glasom, tresočim se od ginjenja, »naj živi socializem!« (Desnica in centrum kličeta viharno socializmu, levica: »Živela Rusija!«)

Tako zaključuje knjiga. To delo ni samo zrcalo Turatijeve osebnosti, ni le spomenik italijanskega reformizma, ampak je veroizpoved vsega socialističnega reformizma sploh. Prvi važni izsledki, ki ga pridobimo iz knjige, je ta:

Reformizem ni le pokret, ki teži za socialnimi reformami, za preosnovno družabnega reda, (to je le zunanji znak); temelj njegov je zgodovinsko-filozofski nazor, da se vsi odnošaji, vsi redi, vse ideje brez prestanka razvijajo in sicer posebej potom akcije. Vse je relativno, ni stalne resnice. Ta idejni tok pluje pod nazorom in delom reformistov. Tudi Turati, bogotajec, odkrit napadalec cerkve, krščanstva in vsega metafizičnega, — tudi on ima vero. Fatalistična vera v razvoj (vedno naprej, z drobnim delom, z reformo) je vez, ki družijo reformistično drobezen v enoto. Ta vera ni svojstvena le reformizmu; to je vera vse »prosvitljene« Evrope, liberalne in socialno demokratične, vse Evrope, ki je dedič Voltaire-jev. Vsebina te vere je, da je potom človeške akcije (kupičenje kulture, pospešenje civilizacije, socialne reforme itd.) mogoče pripeljati človeštvo ne samo v boljše, ampak v popolno stanje na zemlji. Seveda, tudi reformistom je, kot pravi Turati, socializem le prva stopnja do carstva sreče na zemlji.

Tu se postavlja krščanstvo v nasprotje z vero v akcijo: vsak tuzemski družabni red mu je nepopoln, eden more biti pač etično popolnejši od drugega; a popoln je le nadnaravni red. Vsa globoka razlika med vero v absolutnost akcije in med krščanskim nazorom se nam odkrije, če pogledamo, od kje izvira vera v akcijo. Nje izvor je v ideji čiste humanitete, ki je črtala prvi del krščanske ljubezenske zapovedi: »Ljubi Boga čez vse« (in zato človeka v Bogu in vedno oziraje se na najvišje dobro). Vsa gibanja, ki izvirajo iz humanitetne ideje, izolirajo človeka od Boga in proglašajo *l j u b e z e n d o č l o v e k a r a d i č l o v e k a s a m e g a* in ne radi najvišjega dobra. Krščansko ljubezensko načelo zadeva predvsem nevidno dušo, njeno približanje Bogu in njeno povečanje; tvorni blagor človeka pa zadeva le v toliko, v kolikor so navedeni pglavitni cilji odvisni od stvarnega blagra, t. j. to delo se vrši v službi božji. Humanitetna ideja pa zadeva pglavitno *t v a r n i b l a g o r* človekov in duhovna dobra le v toliko, v kolikor prispevajo k stvarnemu blagru. Ljubezen je krščanstvu sam na sebi (neglede na uspeh) neskončno dragocen, dušo oplemenitujoči dej duha; humanitarizmu pa je ljubezen le sredstvo za povečanje čutnega blagra in stvarne sreče človeških skupin. Z eno besedo: Krščanstvo zahteva, da delamo za gmotni in duhovni blagor soljudi radi ljubezni, kot odrešilne, Bogu približajoče sile; — humanitarizem pa zahteva od nas ljubezen kot sredstvo za splošni blagor. Kakor je to razlikovanje navidezno tenko, ima vendar neprecenljive posledice v sodobnih kulturnih in družabnih gibanjih. Prva, glavna in usodna posledica je, da vsa gibanja, ki izvirajo iz humanitetne emocije, postavljajo nasproti ljubezenskemu načelu princip in ethos splošne blaginje. Iz tega ethosa — ki postavlja mesto najvišje dobrine človeka v središče stvarstva — se izliva vera, da je s človeško akcijo mogoče stopnjema doseči »carstvo človečanstva«. In reformizem je le ena sodobnih pramenitev te vere.

To je temeljna črta, ki loči vsak krščanski kulturno-socialni pokret od socialne demokracije, kot imenujemo mi reformizem. Kaj pa reforme same? Zgodi se, da ima kak krščanski pokret iste reforme v načrtu, kot materialistični reformizem. A nagib za reforme in cilj, za katerim težijo sta popolnoma različna. Pa še nekaj drugega. Reformizem more pač delavstvu priboriti to ali ono ugodnost, more celo do dna preobraziti tehnični sestav gospodarstva, toda nove družbe popolnejšega duhovnega (in gospodarskega) organizma on ne bo ustvaril, ker nima v sebi sil za to. Turatijeva knjiga to izpričuje. Plitko slobodumje, popolen prezir nadtvarnih sil, meglena vera v zmago človečanstva, to je modroslovje tega gibanja. Na tej gibki podlagi je zgrajen nazor o tehnični uredbi gospodarskega sestava v bodočnosti. In kljub sijajni, omamni obliki ne najdeš zlepa knjige, ki bi bila večji spomenik notranje revščine in plitkosti reformizma, kot je delo Turatijevo.

Pregled.

Revije in knjige.

Almanah katoliškega dijaštva. Sto strani konfesij rodu, ki dozoreva po vojni, sto strani radikalnega krščansko-socialnega programa. Dasi je vsebina zelo pestra, je program almanahu le zahteva po čisti, dematerijalizirani krščanski kulturi. Dematerijalizacija družbe po krščanski pravičnosti, dematerijalizacija značajev. Leposlovje je zavrlo realistično, principijelno filozofski članki so mistične meditacije. Okoli Almanaha se je zbrala odlična družba radikalno-katoliških akademikov, ki razodevajo veliko silo in obilno samoniklih misli. Poslanica škofa dr. Jegliča v kratkih potezah označi temelje krščanskega življenja, nato sledi pesem, ki zveni kot psalm. — F. Č. razglablja v članku »Kristus in tragika človeških src« ob Nietzscheju in Dostojevskem problem božoiskanja, hrepenenja po večnem, problem večne ljubezni. Kristus je sinteza vsega plemenitega v človeškem srcu. Članek je nekoliko težak. — André Čebokli ima par ekspresionističnih črtic, od katerih je »Mrtve roke« najboljša; jaz se ne morem še sprijazniti z njegovim sekanim stilom. — Janko Kralj pravi, da je »k enoti sveta« treba, »da se krščanski narodi osvobodijo nacionalističnega duha, kakor veje iz ustroja liberalne buržuazne družbe in morajo postati katoliški v najlepšem smislu besede: napojiti se s solidarnim nazorom, da smo solidarno udje enega telesa«. — Andrej Križman opozarja, da je presv. evharistija tista narode zedinjoča vez. V Kristusu bo človeška družba postala živa zveza narodov. — Ob spominu na Danteja pravi U. J., da je »Nebeška komedija« Odiseja rastočega duha, kažipot v svetišče svobode in miru. Tu na to pot moraš, ker ti duh ne da miru in baš danes, v času vladanja Abadona, ob besnenju Sodome in Gomore, kliče: »bodite Eno, Eno, Eno!« — Francé Debevec ima »Poglavje o katoliških materijalistih« in zahteva popolno radikalno krščansko socialno pravičnost, živo socialno prepričanje in čuvstvovanje, reformo našega, kolikortoliko materijalističnega mišljenja, vzgojo mladine k samoodpovedi in ljubezni. — Sodobna umetnost najnovejših struj v literaturi, slikarstvu in arhitekturi najde odmev v člankih P. Romana Tominca »Nekaj misli o porajajoči se slovenski literaturi«, Antona Vodnika »Pri bratih Kralji« in Stanka Vurnika »O arhitekturi«. Pri literaturi bi bil moral avtor vendar poudariti, da je n. pr. Podbevškova pesem le še prevelik kaos bombastičnih predstav in izrazov, in da je efekt njegovih pesnitev v

prvem hipu slonel na velikem notranjem (v pesnitvi) in zunanjem (na javnih nastopih) ropotu. Kakor so umrle vse nemške enodnevne isticga stila, tako bomo pozabili čez noč dosedanjjo Podbevškovo pesem; manjka ji namreč govor človeka, zato sta Anton Vodnik in Miran Jarc idejno, čuvstveno in izrazno globlja in človeku bližja. Zelo sem se razveselil pogovora s Kraljema. Članek je priprost in resničen, kažipot v moderno slikarstvo. V arhitekturi zahteva Vurnik, naj stavba odgovarja občutju svoje dobe; v naših dneh se razvija že moderen stil, ki bo dekorativen in praktičen obenem. — Po informativnih člankih o katoliškem dijaštvu pri nas, na Dunaju in v Nemčiji razvija V. Korošec »Nekatere točke našega programa«, ki mu je bistvo: vse aktualne probleme reševati v duhu krščanstva. — H koncu še nekaj o pesmih. Znak novega pokolenja je vizijonarno gledanje, izven materije, kdor ga hoče razumeti, mora imeti vero v duhovnost. Aljoša Tomažin, Anton in France Vodnik, Okorn Janez, Tine Debeljak, P. Krizostom Sekovanič, Jože Pogačnik in Božo Vodušek nudijo bogato izbiro verzov, ki so tem boljši, čim priprostejši so. Toda vsi verzi so pesem o brezsnovnosti in baš ta njihov znak je najbolj razveseljiv pojav »v času kraljevanja Abadona«. — Kdor prezre Almanah, ta veseli pojav v vrstah katoliških akademikov, ne bo razumel novih dni, ki prihajajo. Almanah tudi priča, da bi slovenski katoliški akademiki nujno morali imeti lastno glasilo. Vreden bi bil globlje študije.

Narte Velikonja.

Soziale Revue (junjska številka) ima razprave: Wenzler: Stališče stanovskih društev napram tarifni pogodbi; Müller: Razmerje združništva do kapitalizma in socializma; Rothhaft: Zakonski osnutek za pobijanje spolnih boleznih; P. Hopmann: Misli k stanovski ideji.

Österreichische Rundschau (31. maja) ima temeljito razpravo dunajskega vseučiliškega profesorja dr. Kelsena: Avstrija kot zvezna država. — Scholz se bavi z rusko-nemško pogodbo in izraža željo, naj bi bila izraz bratstva in začetek pravega miru. — Reininghaus: Temeljite misli finančne politike. — Arens: Ministrstvo Poincaré.

Revue Bleue prinaša med drugim: Amerikane Belmont piše o abstinenci Zedinjenih držav in o iluziji izolacije. — Lescure primerja francoske in angleške finance v letih po vojni. — Dumont-Wilder: Italija po Genovi.

Ker so morali v tej številki priti na vrsto prav zdaj aktualni članki in drugi, ki so že delj časa čakali na objavo, smo morali veliko Pregleda odložiti za prihodnjč.

Uredništvo.

Nova založba
Kongresni trg 19.

.....
Pisarniške, šolske
potrebščine. Knjige.

Naročajte SOCIALNO MISEL

Naročnina za celo leto:
za Jugoslavijo 25 Din,
za Italijo 15 lir,
za Ameriko 2 dolarja.

.....
Posamezna številka stane
3 Din.

.....
Dobe se še vse letošnje
številke.

Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani

priporoča:

- Narodnogospodarski eseji. Spisal dr. A. Gosar. Din 4'—.
- Rabojemno pravo. Navodnik in zakon. Spisal dr. Franc Mohorič. Din 4'—.
- Občinsko posredništvo. Navodnik in zakon. Spisal dr. Franc Mohorič. Din 8'—, vezan Din 10'—.
- Slovenski sadjar. Ilustrovan list za pospeševanje sadjarstva. Uredil M. Humek. Letnik 1918 Din 24'—, letnik 1919 Din 20'—, Okoli 30 številik raznih posameznih letnikov 1914 do 1917 Din 30'—.
- Gospodarska geografija. Sestavil dr. Vinko Šarabon. Din 45'—.
- Knjiga uradnih vlog. Obrazci političnih, vojaških, finančnih (davčnih) sodnih in drugih uradnih vlog za vsakdanje potrebe. Zbral Janko Dolžan. Din 10'—.
- O zemljiški knjigi, konverzijah, testamentih, tozadevnih pristožbinah in o pristožbinah pri vpisu v trgovski in združni register. Z dodatkom iz leta 1922. Cena Din 12'—.

Proletarci! V vas samih je rešitev!

**Vsak mora postati član najmočnejše
gospodarske proletarske organizacije
I. del. konsumnega društva v Ljubljani!**

Ne pozabite prilike, da si nabavite za zimo potrebnega blaga le pri zadrugi, ki si je nabavila prvovrstno češko manufakuro po solidnih cenah.

Kdor je potreben zdravega in cenega okrepčila, naj obišče zadržno gostilno na KONGRESNEM TRGU št. 2. Tam se točijo tudi pristna in dobra vina Osrednje vi-narske zadruge.

**Ali imate že zavarovane svoje pre-
mičnine in posestva proti požaru?
Zavarujte sebe in svojo družino za
življenje: Za slučaj smrti, smrti in
doživetja, otroške dote, pogrebne
stroške itd. - V poštev pride edino
le naša domača**

Vzajemna zavarovalnica
v Ljubljani, na Dunajski cesti šte. 17,
katera Vam nudi največje ugodnosti.